

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ

Ἄβακα : στον ἄβακα, στην πλάκα.

Ἄβας : ο πρώτος νικητής στον αγώνα, «ἀσπίς» ή «ἀγών χαλκείος». Η πρώτη ασπίδα που δόθηκε ως βραβείο ήταν η ασπίδα του ίδιου του Δαναού και ο πρώτος νικητής αυτού του αγώνα ήταν ο Ἄβας, ο γιός του μυθικού ιδρυτή των «Ἡραίων» Λυγκέα. Η φήμη που είχε στην αρχαιότητα ήταν πολύ μεγάλη, όπως μαρτυρούν οι παροιμιώδεις φράσεις: «ἄξιος εἶ τῆς Ἄργει ἀσπίδος»

Αβέρωφ Γεώργιος : (1815-1899) ο χορηγός Γεώργιος Αβέρωφ έστειλε την πρώτη προσφορά των 920.000δρχ. και ακολούθησε ακόμη το ποσόν του 1.000.000δρχ. για την ανακατασκευή του Καλλιμάρμαρου Σταδίου.

Αγαμέμνων : βασιλιάς των Μυκηνών.

Αγαστά : ευχάριστα, αξιοθαύμαστα.

Αγέας : δολιχοδρόμος, αφού έτρεξε το πρωί στον δόλιχο και νίκησε στην 113^η Ολυμπιάδα, 328 π.Χ., έφυγε αμέσως μετά τη νίκη του και τρέχοντας όλη τη μέρα έφθασε το βράδυ στο Ἄργος, για να αναγγείλει τη μεγάλη νίκη του.

Αγένειοι : η ενδιάμεση κατηγορία μεταξύ παιδών και ανδρών. Στους Ολυμπιακούς δεν υπήρχε η κατηγορία αυτή των αγενείων, παρά μόνο των παιδών και των ανδρών.

Άγκυρα : βλ. Αίτνα της Σικελίας.

Άγκυρίζειν : τέχνασμα της πάλης, υποσκελισμός ή τρικλοποδιά.

Άγκών : το οριζόντιο ξύλο της ύσπληγγας, που ήταν τοποθετημένο στο ύψος περίπου του στήθους και δείχνει ότι οι αρχαίοι δρομείς ξεκινούσαν από όρθια θέση κι όχι γονατιστοί, συσπειρωμένοι στα δάχτυλα χεριών και ποδιών όπως σήμερα.

Άγλαΐζουν : κοσμούν, διακοσμούν.

Αγορά Ἡλιδας : το κέντρο της ζωής της Ἡλιδας ήταν στην Αγορά, όπου δέσποζε το πνεύμα των Ολυμπιακών Αγώνων. Εκεί δέσποζαν τα κτήρια, που είχαν σχέση με τους Αγώνες: δύο γυμνάσια και μια παλαιστρα για την προπόνηση των αθλητών της Ηλείας και ακόμη ο Οίκος και η Στοά των Ελλανοδικών. Υπήρχαν ακόμη ναοί και ιερά, αλλά κανένα κτήριο σχετικό με το δημόσιο βίο. Το Βουλευτήριο στεγαζόταν σε ένα από τα δύο γυμνάσια. Οι Ηλείοι γύμναζαν τα άλογά τους στο χώρο της Αγοράς, που ονόμαζαν Ιππόδρομο. βλ. Θεσμός των Ελλανοδικών.

Άγριελιά : κότινος, βλ. Κάρνεια.

Άγχειν : τέχνασμα της πάλης, αποπνιγμός.

Άγχιαλος της Θράκης : βλ. Αίτνα της Σικελίας.

Άγών χαλκείος : βλ. Ἄβας.

Αγώνας λαμπάδος : βλ. Λαμπαδηδρομίες.

Αγώνες Αργοναυτών στη Λήμνο : στη Μυθολογία το αγώνισμα του άλματος σ' αυτούς τους αγώνες, όπου νικητές ήταν ο Ζήτης και ο Κάλαϊς.

Άδραστος : ο ιδρυτής των «Νεμέων».

Αδριάνεια Αθήνας : οι γιορτές που ιδρύθηκαν σ' όλη τη ρωμαϊκή επικράτεια. Οι γιορτές αυτές διαρκούσαν όσο και η ζωή του αυτοκράτορα, προς τιμήν του οποίου γίνονταν.

Αδριανός : κυβερνήτης της Συρίας από το 116 μ.Χ. (117-138 μ.Χ.). βλ. Αντωνίνος Πίος.

Αθηνά : βλ. Φειδιάς.

Αθηναϊκός στόλος : βλ. Ευαγόρας της Σαλαμίνας Κύπρου.

Αθηναίοι : βλ. Έλληνες.

Αθηναίοι Ολυμπιονίκες : στην 22^η Ολυμπιάδα, 692π.Χ., νικητής στο στάδιο είναι ο Παντακλής ο Αθηναίος, εγκαινιάζοντας τους σημαντικούς Αθηναίους Ολυμπιονίκες. Ακολουθούν οι δρομείς σταδίου Ευρυβάτης, 672 π.Χ., και Στόμης, 640 π.Χ., ο Κύλων στον δίαυλο, 636 π.Χ., και Φρύνων στο παγκράτιο.

Ἄθλα επί Πατρόκλω : τα έπαθλα που ο Αχιλλέας χορηγεί στους αγωνιστές κατά τους

αγώνες προς τιμήν του νεκρού του φίλου Πατρόκλου.

Άθληση : βλ. Θεσαυροί.

Άθλον Ολυμπιακών Αγώνων : «ἄθλον», το μοναδικό βραβείο για τους νικητές στην Ολυμπία ήταν ο κότινος, ένα στεφάνι από κλαδί αγριελιάς

Αιάντεια στη Σαλαμίνα : βλ. Ευαγόρας της Σαλαμίνας Κύπρου.

Αίας : ο Αίας ο Λοκρός, ο Οδυσσεάς και ο Αντίλοχος τρέχουν. Προπορεύεται άνετα ο Αίας ο Λοκρός. Οι Αχαιοί θαυμάζουν το ιδιόρρυθμο τρέξιμο του Οδυσσεά: ζητωκραυγάζουν προτρέποντας τον Οδυσσεά να ξεπεράσει τον Αίαντα: ο Οδυσσεάς παίρνει νέα δύναμη, τρέχει ανάλαφρα σηκώνοντας ψηλά τα χέρια και τα πόδια.

Αιγύπτιοι : βλ. Φοίνικες.

Αιέν αριστεύειν και υπείροχον έμμεναι άλλων : πάντα να αριστεύεις, να είσαι ο πιο καλός και να ξεπερνάς τους άλλους.

Αιλιανός : διηγείται πως κάποιος Χιώτης μυλωνάς απειλεί τον οκνό βοηθό του, ότι αν δεν αλέθει με προθυμία θα τον στείλει στην Ολυμπία να παρακολουθήσει τους Αγώνες, γιατί έτσι θεωρούσε ότι θα μάθαινε ο νέος πως θα πρέπει να καταβάλει προσπάθεια για να βελτιώνεται στον καθημερινό του βίο. Ήταν κοπιαστικό να κάθεται ο θεατής σύμφωνα με τον κανονισμό ασκεπής μέσα στον ήλιο, για να δει τους Αγώνες, αλλά το παράδειγμα της προσπάθειας των αθλητών αποζημίωνε και με το θέαμα, αλλά και με την έμπνευση του Αγώνα.

Αισχίνης : Ηλείος σταδιοδρόμος Ολυμπιονίκης στην 5^η Ολυμπιάδα, 760 π.Χ.

Αισχύλος : *Αισχύλος Θεσπιάδης. Ολυμπιονίκης στην πάλη παιδών στην 108^η Ολυμπιάδα, 348 π.Χ.

Αίσωπος : αρχαίος Έλληνας διδακτικός μυθοπλάστης.

Αίσωπος : γιός του Τίμονα του Ηλείου, νικητής στο τέθριππο.

Αίτνα της Σικελίας : στη ρωμαϊκή επικράτεια ιδρύθηκαν αθλητικές γιορτές και τους έδιναν το όνομα των πανελληνίων, αφού ζητούσαν την άδεια από τα ιερά της κυρίως Ελλάδας. Έτσι έχουμε στη Φιλιππούπολη της Θράκης και στην Ανάζαρβο της Κιλικίας «Πύθια», στην Αγχιάλο της Θράκης και στην Αίτνα της Σικελίας «Νέμεα», στην Κυρήνη της βορείου Αφρικής και στη Σμύρνη «Ολύμπια», στην Αγκυρα και στις Συρακούσες «Ισθμια».

Άκανθος Λάκων : από τη 15^η Ολυμπιάδα, 720 π.Χ., ο Άκανθος είναι νικητής στον δόλιχο και μέχρι το 576 π.Χ. Από τους 81 Ολυμπιονίκες διακρίνονται 46 Σπαρτιάτες και από τους 36 νικητές στο δρόμο σταδίου υπερέχουν 21 Σπαρτιάτες.

Ακονιτί : «Άκονιτι» ήταν μια μάλλον ασυνήθιστη αθλητική διάταξη για τις σημερινές αντιλήψεις, καθώς ο αθλητής μπορούσε να ανακηρυχθεί νικητής χωρίς να αγωνισθεί, χωρίς να πέσει ο αθλητής κάτω στην «κόνιν».

Ακουσίλαος : γιός του Διαγόρα του Ρόδιου, πυγμάχος Ολυμπιονίκης στην 83^η Ολυμπιάδα, 448 π.Χ. βλ. Καλλιπάτερα.

Ακρίσιος : παππούς του δισκοβόλου Περσέα, που κατά τη ρίψη δίσκου σκοτώθηκε από ατύχημα. βλ. Περσέας.

Άκτια Νικοπόλεως : για να κολακεύουν τους Ρωμαίους αυτοκράτορες οι πόλεις των υποτελών καθιέρωσαν τα «Άκτια» ως πέμπτη πανελλήνια αθλητική γιορτή. Οι αγώνες διαρκούσαν όσο και η ζωή των αυτοκρατόρων και είχαν τα ονόματα των αυτοκρατόρων.

Ακύρωση απόφασης Ελλανοδικών : βλ. Θεσμός των Ελλανοδικών

Αλειπτής : το έργο του ήταν να αλείφει με λάδι τα σώματα των νέων και των ανδρών που θα ασκούνταν. Το έργο αυτό, απλό στην αρχή, εξελίχθηκε σε επιστημονική μάλαξη των μυών του σώματος, που βαθμιαία απετέλεσε ουσιαστικό μέρος και συμπλήρωμα της καλής προπονήσεως, καθώς ανακάλυψαν τα ευεργετικά αποτελέσματα που είχε πριν από την άσκηση και πόσο βοηθούσε μετά την εκγύμναση στην «αποθεραπεία» και στην ξεκούραση του αθλητή μετα την προπόνηση.

Αλέξανδρος ο Μέγας : βλ. Φιλιπείο.

Αλεξίκακον : το φυλαχτό, αυτό που φέρνει τύχη, η μασκότ.

Αλίνδησις : η κύλιση κάτω στη σκόνη κατά το αγώνισμα της πάλης, της πυγμής και του παγκρατίου.

Αλκαίνετος Λεπρεάτης : θαυμαστός πυγμάχος.

Αλκή : η σωματική δύναμη, η ευρωστία, η ευθυχία και ανδρεία, ο αγώνας.

Αλκιβιάδης : (~450-404 π.Χ.) Αθηναίος στρατηγός και αρχηγός του δημοκρατικού κόμματος. Ως αρχιθέωρος πρόσφερε πλούσιο γεύμα σε όλο το πλήθος των θεατών και την τροφή για όλα τα άλογα των Θεωριών, για να πανηγυρίσει τις νίκες που κέρδισε στις αρματοδρομίες. Σ' αυτή την πανδαισία βοήθησαν τον Αλκιβιάδη εκπρόσωποι διαφόρων πόλεων. βλ. Δημάρατος, βασιλιάς της Σπάρτης.

Άλκιμων : ισχυρών, στιβαρών, γενναίων.

Αλκμάνας : ποιητής που ύμνησε τη Σπάρτη. βλ. Καταστάσεις.

Αλκμάνας και Τυρταίος : ποιητές που ήρθαν και δημιούργησαν έργα για τη Σπάρτη. Ο Αλκμάνας μάς άφησε σπαράγματα μόνο από το «Παρθένιον» του.

Άλτη : βρίσκεται στους πρόποδες του λόφου Κρονίου. Στο ιερότερο σημείο της «Άλτης» υψώνεται ο Ναός της Ήρας. βλ. Κρόνιος λόφος. βλ. Θησαυροί.

Αλτήρες : ονομάζονταν τα λίθινα ή μολύβδινα βάρη, που κρατούσαν στα χέρια τους οι άλτες κατά την εκτέλεση του άλματος τους και τους βοηθούσαν να ζυγίζουν το σώμα τους και να έχουν καλύτερα αποτελέσματα. Στο Αρχαιολογικό Μουσείο της Ολυμπίας εκτίθεται λίθινος αλτήρας του 500 π.Χ. περίπου.

Αλτηροβολία : οι πενταθλητές χρησιμοποιούσαν τους αλτήρες ακόμη και για να γυμνάζουν τα χέρια, τα δάχτυλα και τους βραχιόνες τους με κατάλληλες κινήσεις.

Αλυτάρχης : τις ποινές των παραβάσεων τις επέβαλαν οι Ελληνοδίκες, ενώ ο αλυτάρχης με τους αλύτες και οι ραβδόχοι, όπως τους ονομάζει ο Θουκυδίδης, ανελάμβαναν την εκτέλεσή τους.

Αλύτης : βλ. Αλυτάρχης.

Αλφειός : ποταμός της Ηλείας.

Αλφειός : θεός της Ηλείας.

Ανέκκλητη : που δεν είναι δυνατό να ακυρωθεί ή να ματαιωθεί.

Αμησινάς ο Βαρκαίος : παλαιστής που έγινε διάσημος από τις νίκες του στην Ολυμπία. Στις προπονήσεις του πάλευε με ταύρο.

Άμμα : τέχνασμα της πάλης, πιάσιμο σε κόμπο.

Αμφιδάμαντας : βασιλιάς της Χαλκίδας. βλ. Ησίοδος.

Αναβαστάσαι εις ύψος : τέχνασμα της πάλης ανάλογο με τη σημερινή λαβή (flying mare).

Αναβάτης : ιππέας. Ο ακοντισμός των εφίππων αθλητών τιμήθηκε ιδιαίτερα στο Άργος. Το αγώνισμα αποτελούσε την κύρια αγωνιστική εκδήλωση της γιορτής των «Ηραίων», ονομαζόταν «άσπις» ή «άγων χαλκείος» και ως βραβείο στο νικητή δινόταν η ασπίδα-στόχος καθώς και ένα στεφάνι μυρτιάς.

Ανάγονται : έχουν την αρχή, την πηγή τους.

Ανάζαρβο της Κιλικίας: βλ.: Αίτνα της Σικελίας.

Ανδρικοί αγώνες : βλ. Ηραία.

Ανδρόπαις : στη γλυπτική είναι ο γυμνός νέος. Ο ανδρόπαις, μια μορφή που εικονίζει όμοια το θεό και τον άνθρωπο, η εικόνα του ανθρώπου που «γυμνάζεται», ασκεί το σώμα γυμνός. Στην αρχαία Ελλάδα αθλητισμός και γυμνότητα είναι έννοιες στενάτα ενωμένες.

Ανέκκλητη : δεν ήταν δυνατό να ακυρωθεί.

Ανολυμπιάς : το 364 π.Χ. οι Αρκάδες κάνουν την απόπειρα να ανασυστήσουν το κράτος των Πισατών. Καταλαμβάνουν το Ιερό και οργανώνουν με τους Πισάτες τους Αγώνες της 104^{ης} Ολυμπιάδας. Αποσύρονται σύντομα και η κηδεμονία του Ιερού επανέρχεται στους Ηλείους. Η Ολυμπιάς αυτή χαρακτηρίστηκε ως «Ανολυμπιάς».

Ανταίος : για την «αλίνδησιν», την κύλιση στο χώμα, έλεγαν ότι ο Ανταίος, ο γιός του Ποσειδώνα, έριχνε κάτω τους αντιπάλους του και υπερβολικά σωματώδης όπως ήταν, έπεφτε

πάνω τους και τους νικούσε. Ο Ηρακλής κατάλαβε ότι ο Ανταίος ήταν ακατανίκητος όσο πατούσε πάνω στη γη, αφού η Γη ήταν η μάνα του. Τον άρπαξε από τη μέση, τον σήκωσε αποχωρίζοντάς τον από τη μάνα του και τον έριξε κάτω.

Αντίκερις Κυρηναίος : διάσημος ηνίοχος. Έδειξε στον Πλάτωνα την ικανότητά του κάνοντας με το άρμα του το γύρο της Ακαδημίας, επαναλαμβάνοντας την ίδια πορεία πατώντας πάνω στο ίδιο αυλάκι, που είχαν αφήσει οι ρόδες του άρματος στον πρώτο γύρο.

Αντίλοχος : γιός του Νέστορα. Κατά τους αγώνες προς τιμήν του Πατρόκλου, στο αγώνισμα της αρματοδρομίας παίρνουν μέρος πέντε ήρωες: ο Εύμηλος, ο Διομήδης, ο Μενέλαος, ο Αντίλοχος και ο Μηρόνης. Ο σοφός γερο-Νέστορας δίνει τεχνικές οδηγίες στο γιό του... Όταν ο Αχιλλέας απονέμει τα έπαθλα, ο Μενέλαος επεμβαίνει κι αμφισβητεί τη νίκη του Αντίλοχου: ο νεαρός αμέσως παραδέχεται το λάθος του και ο Μενέλαος μεγαλόψυχα παραιτείται από τη διεκδίκηση του δεύτερου βραβείου.

Αντωνίνος Πίος : (138-161 μ.Χ.) ακολούθησε την ειρηνική πολιτική του Αδριανού. Μετά το 146 π.Χ. οι φιλέλληνες αυτοκράτορες Αδριανός και Αντωνίνος έπαιξαν αποφασιστικό ρόλο στην αναβίωση του αθλητισμού. Στα πλαίσια του Γυμνασίου αναδιοργανώθηκαν οι τοπικοί αγώνες που είχαν τεράστια σημασία, καθώς μέσα στο γενικό κλίμα του επαγγελματισμού αυτοί διατήρησαν γνήσιο το αθλητικό ιδεώδες. βλ. Ηρώδης ο Αττικός.

Απήνη : άρμα ημιόνων, είναι η συνωρίς ημιόνων.

Απηνής : η αμείλικτη, η σκληρή.

Αποβάτης : βλ. Κάλη.

Αποθεραπεία : ο τρόπος ανάπαυσης, αποθεραπείας των αθλητών μετά την καθημερινή τους άσκηση.

Άποικοι της Κυρήνης : βλ. Έλληνες.

Αποκλεισμός αθλητών : βλ. Θεσμός των Ελλανοδικών.

Αποκλεισμός από τους Αγώνες : αποκλείονταν από τους Αγώνες όσοι είχαν διαπράξει φόνο, όσοι είχαν κλέψει από ναό ή είχαν παραβιάσει την εκεχειρία, είτε άτομα ήταν αυτά είτε πόλεις. Η Σπάρτη αποκλείστηκε το 420 π.Χ. από την 90^η Ολυμπιάδα και τιμωρήθηκε με πρόστιμο 2.000 μνας, επειδή είχε επιτεθεί στο Λέπρεο κατά τη διάρκεια της εκεχειρίας.

Αποκλεισμός Σπάρτης : βλ. Αποκλεισμός από τους Αγώνες.

Απόλλων : βλ. Χρυσελεφάντινη τράπεζα.

Απόλλων Μαλεάτας : ο ναός του ήταν σε απόσταση 800 μέτρων από το βωμό του Ασκληπιού στην Επίδαυρο.

Απονομή βραβείων : οι Ελλανοδικές απένειμαν τα βραβεία. βλ. Θεσμός των Ελλανοδικών

Αποξυόμενος : βλ. Πολύκλειτος.

Αποτομάς : ή αποτομεύς, ήταν το ακόντιο, συνήθως ένα ξύλινο κοντάρι πιο ελαφρύ από το ακόντιο των πολεμιστών. Το μήκος του ήταν όσο το ύψος του ανθρώπου και μυτερό στη μιά του άκρη. Ήταν, επίσης, το ακόντιο των ακοντιστών του πεντάθλου.

Αποτομεύς : βλ. Αποτομάς.

Άρατος : αρχηγός της Αχαϊκής Συμπολιτείας. βλ. Δημάρατος, βασιλιάς της Σπάρτης.

Αργεῖος : κάτοικος Άργους.

Αργείων α πάλα ου Λιβύων : των Αργείων η πάλη, όχι των Λιβύων...

Άργος : αρχαιότατη πόλη της ανατολικής Πελοποννήσου. βλ. Πολύκλειτος.

Αργώ : βλ. Πένταθλο.

Αρίων : μυθικό άλογο, γιός του Ποσειδώνα.

Αριστέας Μαιάνδριος : πιο δύσκολη ήταν η διπλή νίκη στην πάλη και το παγκράτιο στην ίδια Ολυμπιάδα. Μετά τον Ηρακλή που ήταν ο πρώτος, αυτό το είχαν καταφέρει επτά ακόμη φημισμένοι αθλητές: ο Κάπρος ο Ηλείος, ο Αριστομένης ο Ρόδιος, ο Πρωτοφάνης ο Μάγνης, ο Στράτων ο Αλεξανδρεύς, ο Μαρίων ο Αλεξανδρεύς, ο Αριστέας ο Μαιάνδριος και ο Νικόστρατος από την Κιλικία.

Αριστεία : η ανδρεία, η γενναιότητα.

Αριστεία : τα τιμητικά έπαθλα.

Αριστείδης : Αθηναίος στρατηγός και πολιτικός (540-648 π.Χ.). Λένε πως μετά από τον Κλειότα και ο Αριστείδης βελτίωσε το μηχανισμό της αφέσεως, εισάγοντας κι αυτός στο μηχανισμό κάποιο δικό του τέχνασμα.

Αριστόδημος ο Ηλείος : οι αρχαίοι ιστορικοί μάς αναφέρουν τα ονόματα παλαιστών που έγιναν διάσημοι από τις νίκες τους στην Ολυμπία, όπως ο Μίλων ο Κροτωνιάτης, ο Τιμασίθεος ο Κροτωνιάτης που νίκησε τον Μίλωνα την έβδομη φορά της καθόδου του στους Ολυμπιακούς Αγώνες, ο Σπαρτιάτης Ιπποσθένης που ήταν έξι φορές Ολυμπιονίκης και ο γιός του Ετοιμοκλής πέντε φορές νικητής, ο Αμησινάς ο Βαρκαίος που στις προπονήσεις του πάλευε με ταύρο, ο Αριστόδημος ο Ηλείος στον οποίο κανένας δεν είχε κατορθώσει να κάνει λαβή στη μέση, «διαλαμβάνειν», και ο Ισίδωρος από την Αλεξάνδρεια, που κατά τον Φλέγοντα τον Τραλλιανό «ουδέποτε έπεσε». βλ. Διαλαμβάνειν.

Αριστομένης ο Ρόδιος : βλ. Αριστέας Μαϊάνδριος.

Αριστοτέλης : Έλληνας φιλόσοφος (Στάγειρα Μακεδονίας 384 π.Χ. - Χαλκίς Ευβοίας 322 π.Χ.). Ο Αριστοτέλης διατυπώνει επιγραμματικά: «παιδεύεσθαι προς τας πολιτείας». Η αγωγή των νέων θα πρέπει να είναι σύμφωνη προς το κοινωνικό και πολιτικό σύστημα της κάθε πόλης.

Αριστοφάνης : Έλληνας σατιρικός ποιητής (Αθήνα, 445-386 π.Χ.). βλ. Ξενοφάνης. βλ. Ευριπίδης.

Αρίων : βλ. Κόππα.

Αρκάδες : βλ. Δαμοφών.

Αρκεσίλαος από την Κυρήνη : βλ. Δημάρατος, βασιλιάς της Σπάρτης.

Αρματοδρομίες τεθρίππων : αγωνίσματα αρμάτων, σύρονταν δε από τέσσερις ίππους.

Αρματοδρομίες τεθρίππων πόλων : αγωνίσματα αρμάτων που σύρονταν από τέσσερις πόλους.

Άρτεμη : βλ. Χρυσελεφάντινη τράπεζα.

Αρτοκόπος : βλ. Θεηκόλος.

Αρχαία ελληνική σκέψη : βλ. Ηραία.

Αρχαϊκής Σπάρτης : βλ. Καταστάσεις.

Αρχιθεωροί : βλ. Θεωρίες.

Αρχιθέωρος : βλ. Θεωρίες.

Αρχιμάγειρας : βλ. Θεηκόλος.

Αρχιτέκτονες : βλ. Θεηκόλος.

Άρχοντες της Ήλιδας : βλ. Θεωρίες.

Ασκεπείς : βλ. Θεατές.

Ασκληπιός : βλ. Χρυσελεφάντινη τράπεζα.

Ασπίς : βλ. Άβας.

Αταλάντη : η Αταλάντη είχε ορίσει ότι θα παντρευόταν αυτόν που θα τη νικούσε στο τρέξιμο. Αγωνιζόταν με τους υποψήφιους μνηστήρες και τους νικούσε όλους, ώσπου τη νίκησε ο Ιππομένης και την έκανε γυναίκα του.

Άτι : ίππος επιβήτωρ, βαρβάτο άλογο, κέλης ίππος ή πολεμικός.

Αύρα : βλ. Κίμωνας του Στησιχόρου.

Άφεις : το σημείο της εκκίνησης των δρομέων κατά τους αγώνες. βλ. Βαλβίδες.

Αφέτης : ο υπεύθυνος να δίνει το σύνθημα της εκκίνησης στους δρομείς κατά τους αγώνες.

Αφηρωισμός : η λατρεία των Ολυμπιονικών μετά το θάνατό τους

Αχιλλέας : γιος του διαλεχτού των θεών Πηλέα. Ο Αχιλλέας από τον Όμηρο αναφέρεται ως «πόδας ώκυς», γρήγορος στα πόδια. βλ. Ξενοφάνης. βλ. Αντίλοχος, γιός του Νέστορα.

Baron de Coubertin : γεννήθηκε στο Παρίσι την 1^η Ιανουαρίου 1863 και πέθανε στην Γενεύη στις 2 Σεπτεμβρίου 1937. Βαθυστόχαστος εκπαιδευτικός, ένας ενεργός φιλέλληνας που προώθησε την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων.

Βαβυλών : βλ. Ευαγόρας της Σαλαμίνας Κύπρου.

Βαθυκλής : στον 7^ο και 6^ο π.Χ. αιώνα η Σπάρτη ήταν σοβαρός πόλος έλξης καλλιτεχνών και ποιητών. Ο Ίωνας τεχνίτης Βαθυκλής κατασκεύασε στη Σπάρτη το λαμπρό αρχιτεκτονικό δημιούργημα: «Αμυκλαίος θρόνος».

Βαλβίδες : ήταν μια σειρά από μακρόστενες λίθινες πλάκες με δύο συνεχείς παράλληλες εγκοπές κατά μήκος τους, σε απόσταση δεκαοκτώ εκατοστών η μια από την άλλη. Εκεί πατούσαν οι αθλητές δρομείς κατά την εκκίνηση.

Βαλβίς : το σημείο της εκκίνησης των δρομέων κατά τους αγώνες. βλ. Βαλβίδες.

Βαλεστίχη : γυναίκα από τη Μακεδονία. Κατά τον Πανσάνια νίκησε στο πωλικό τέθριππο στην 128^η Ολυμπιάδα, 268 π.Χ.

Βάρβαροι : κατά την αρχαιότητα οι μη Έλληνες. βλ. Γιγαντομαχία.

Βελανιδιά : βλ. Κάρνεια.

Βικέλας Δημήτριος : (15.2.1835 - 7.7.1908) Έλληνας λόγιος, γεννήθηκε στη νήσο Σύρου των Κυκλάδων. 1^{ος} Πρόεδρος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής.

Βουκάτιο : το διάστημα μεταξύ Αυγούστου και Σεπτεμβρίου, όπως το ονόμαζαν οι αρχαίοι Έλληνες.

Βουκεφάλας : το πολεμικό άλογο του Μεγάλου Αλεξάνδρου. βλ. Κόππα.

Βουλευτήριο Ολυμπίας : το Βουλευτήριο δέσποζε στην Αγορά της Ήλιδας, όπου στεγαζόταν σε ένα από τα δύο γυμνάσια. Η Βουλή των Ηλείων κατά τη διάρκεια των Αγώνων συνεδρίαζε στο Βουλευτήριο της Ολυμπίας, μπορούσε να τιμωρήσει τους Ελλανοδίκες για την όποια λανθασμένη απόφασή τους, αλλά δεν είχε τη δυνατότητα να την ακυρώσει. Στο Βουλευτήριο, μπροστά από το άγαλμα του Ορκίου Διός αρχίζει η εγγραφή των αθλητών και καταγράφονται οι παίδες, οι άνδρες και όσοι παίρνουν μέρος στους ιππικούς Αγώνες. Γίνονται, δηλαδή, οι «δηλώσεις των αθλητών στα αγωνίσματα». Το ίδιο έκαναν οι Ελλανοδίκες και για το διαχωρισμό και την επιλογή των ίππων και των πάλων, όπου τους βοηθούσαν και οι παλαιοί Ολυμπιονίκες, οι οποίοι ορκίζονταν στο Βουλευτήριο ότι με τιμότητα θα ξεχώριζαν τους πάλους από τους ίππους.

Blouet Abel : αρχαιολόγος της “Expédition Scientifique de Morée”, (Paris, 1795—1853)

Bréal Michel : Γάλλος καθηγητής του Collège de France. Πρωτοσυνέλαβε την ιδέα του αγωνίσματος του Μαραθώνιου Δρόμου, για να τιμάται και να μνημονεύεται στο διηνεκές η προ 2.500 χρόνων στο Μαραθώνα επικράτηση της Δημοκρατίας ενάντια στον Ολοκληρωτισμό, η νίκη του Πολιτισμού ενάντια στη Βαρβαρότητα.

Brookes : Dr Williams Penny Brookes (Much Wenlock 1809-1895), Άγγλος γιατρός και ανθρωπιστής.

Βωμός Δήμητρας Χαμύνης : βλ. Εξέδρα των Ελλανοδικών. βλ. Ιέρεια.

Βωμός του Διός : βλ. Πελόπειον.

Caestus : το ρωμαϊκό πυγμαχικό γάντι, επινόηση που μετέβαλε την τέχνη της πυγμαχίας σε απάνθρωπα εξοντωτικό αγώνισμα.

Curtius Ernst : Γερμανός αρχαιολόγος (Lübeck 1814 - Berlin 1896). Το 1838 επισκέφθηκε για πρώτη φορά την Ολυμπία. Το 1852 εξέδωσε στο Βερολίνο το βιβλίο του «Ολυμπία». Από το 1875 ως το 1881, οι αρχαιότητες στην Άλτη έρχονται στο φως με τις ανασκαφές της γερμανικής αρχαιολογικής σχολής.

Γαίας : βλ. Κρόνιος λόφος.

Γέλων των Συρακουσών : βλ. Δημάρατος, βασιλιάς της Σπάρτης.

Γιατροί : βλ. Θεγκόλος.

Γιγαντομαχία : ο ανελέητος αγώνας ανάμεσα στους θεούς και τους Γίγαντες. Έγινε σύμβολο και πρότυπο για κάθε σύγκρουση, ιδίως μεταξύ Ελλήνων και βαρβάρων.

Γλαυκίας : Αιγινήτης γλύπτης. Έργο του ήταν το άγαλμα του Θεαγένη στην Ολυμπία.

Γλαυκός ο Καρύστιος : δοξασμένος για την τέχνη του πυγμάχου στην αρχαία Ελλάδα.

Νίκησε στην 65^η Ολυμπιάδα, 520 π.Χ.

Γραμματεὺς : ἔκανε την ανακοίνωση για τη συμμετοχή των αθλητῶν στους αγῶνες.

Γραμμὴ : ἡ ἀρχὴ και το τέρμα του αγῶνα δρόμου σημειώνονταν με ἀπλές γραμμές χαραγμένες στο χῶμα. βλ. Βαλβίδες.

Γρηγοριανό Ημερολόγιο : νέο ημερολόγιο, 13 ἡμέρες πιο μπροστά ἀπό το παλαιό Ιουλιανό Ημερολόγιο.

Γρήγορος στα πόδια : βλ. Ξενοφάνης.

Γυμνά πόδια : βλ. Πλάτων.

Γυμναστικό : βλ. Πλάτων.

Γωνία της Ἀλτης : βλ. Πελόπειον.

Δαίδαλα : ἀρχαίο ἐλληνικό παιδικό παιχνίδι, ἡ κούκλα (Αρχαιολογικό Μουσείο Αθηνῶν). βλ. ἀλεξικάκον, μασκότ.

Δαμάγητος : βασιλιάς της Ιαλυσσού, προπάππος του Διαγόρα του Ρόδιου.

Δαμάγητος : βλ. Καλλιπάτειρα.

Δαμάγητος : γιός του Διαγόρα του Ρόδιου.

Δαμάγητος : πατέρας του Διαγόρα του Ρόδιου.

Δαμέας : υπερφυσικό ἄγαλμα του Μίλωνα στημένο στην Ἀλτη, ἔργο του γλύπτη Δαμέα. Λένε ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Μίλωνας το σήκωσε και το μετέφερε για να στηθεῖ στο βῆθρο, ὅπου ἦταν γραμμένο το ἐπίγραμμα του Σιμωνίδη: «Του Μίλωνα τούτο το ἄγαλμα, ἄριστου μέσα στους ἄριστους, που ἐφτά φορές νίκησε στην Ολυμπία, χωρίς να γονατίσει». βλ. Μίλωνας ὁ Κροτωνιάτης.

Δαμοφών : τύραννος της Πίσας. Κατά τον 7^ο π.Χ. αἰῶνα ἡ ἰσχὺς και το κύρος της Ἡλιδας παρουσιάζεται ἐξασθενημένο. Εἶχε ἀλλεπάλληλες ἀτυχεῖς συγκρούσεις με τους γείτονές της. Προς τα βόρεια εἶχε τους Δυμαίους και προς τα νότια τους Πισάτες. Ἡ Ἡλιδα χάνει ἀρκετά ἀπό τα ἐδάφη που κατεῖχε στους προηγούμενους αἰῶνες. Κατά τον Στράβωνα, ἡ κηδεμονία του Ἱεροῦ περιέρχεται πάλι στους Πισάτες στην 26^η Ολυμπιάδα, 676 π.Χ. Οι δραστήριοι βασιλεῖς Παντολέων και Δαμοφών με την υποστήριξη του Φεῖδωνα, τυράννου του Ἄργους, των Ἀρκάδων και των Μεσσηνίων, κυριαρχοῦν στην Ἡλεία και στο Ἱερό της Ολυμπίας. Ἴσως να ἦταν ἡ ἐπίδραση του Ἄργους, που προβάλλει τη λατρεία της Ἡρας στην Ἀλτη και ἔτσι ἡ θεά ἀποκτᾶ το δικό της ναό στο Ἱερό.

Δαναός : βλ. Ἄβας.

Daryl Philippe : ὁ Γάλλος ἀντὸς Ἑλληνολάτρης, το 1888 ὀραματίσθηκε και ἐτήσιους αγῶνες κατά το προηγούμενο των Ολυμπιακῶν Αγῶνων.

Δελφοί : το Ἱερό της Ολυμπίας κράτησε ὡς κύρια ἀποστολή την καλλιέργεια του αγωνιστικοῦ πνεύματος, ἐνῶ οι Δελφοί και τα Μυστήρια ἀνοίγαν το δρόμο για πραγμάτωση σε μια ἀνώτερη ζωή.

Δημάρατος : βασιλιάς της Σπάρτης. Πολλοί Ἕλληνες ἐτρέφαν τα ἄλογα με μεγάλη ἀγάπη και ἰδιαίτερη φροντίδα και γνώριζαν πολλά για την περιποίηση, τη συντήρηση και την παραγωγή τους. Πολλοί συντηροῦσαν ἠνιόχους και ἄλογα για να ἀποκτήσουν το στεφάνι της νίκης στην Ολυμπία, ὅπως ὁ τύραννος Γέλων των Συρακουσῶν, ὁ Ἀρκεσίλαος ἀπὸ την Κυρήνη, ὁ Κλεισθένης ἀπὸ τη Συκώνα, ὁ Περίανδρος της Κορίνθου, ὁ Ἀρατος, ὁ ἀρχηγός της Αχαϊκῆς Συμπολιτείας, ὁ Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, ὁ Δημάρατος, ὁ βασιλιάς της Σπάρτης, ὁ δε Ἀλκιβιάδης εἶχε πάρει μέρος σε Ολυμπιακούς Αγῶνες με ἐπτά ἄρματα και εἶχε κερδίσει την πρώτη, τη δεύτερη και την τέταρτη θέση.

Δήμητρα Χαμύνη : βλ. Εξέδρα των Ἑλλανοδικῶν.

Δημήτριος ὁ Πολιορκητής : (336-282 π.Χ.) βασιλιάς της Μακεδονίας, ὁ ὁποῖος το 303 π.Χ. πολιορκήσε και κατέλαβε το Ἄργος.

Δῆμος Ἀργείων : κατά την 75^η Ολυμπιάδα, 480 π.Χ., ὁ Δῆμος Ἀργείων ἀναδείχθηκε νικητῆς κέλῃτος και στην 77^η Ολυμπιάδα, 472 π.Χ, νικητῆς στο τέθριππο.

Δῆμος των Θηβαίων : νίκησε στο τέθριππο στην 90^η Ολυμπιάδα, 420 π.Χ.

Δημοσθένης : βλ. Κάλπη.

Δηώσεις : οι λεηλασίες, οι διαρπαγές.

Διαγόρας ο Ρόδιος : διάσημος πυγμάχος της αρχαίας Ελλάδας. Η φυσιογνωμία του αποπνέει μεγαλοσύνη και ευγένεια, σεμνότητα και αξιοσύνη. Γνώρισε μεγάλες τιμές και η δόξα στόλισε τη ζωή του και πέρασε κληρονομιά στους απογόνους του. Το άγαλμά του βρισκόταν ανάμεσα στο άγαλμα του πρώτου του γιου Δαμάγητου, Ολυμπιονίκη στο παγκράτιο, του δεύτερου γιου του Ακουσίλου, Ολυμπιονίκη στην πυγμή, του μικρότερου του γιου Δωριέα, τρεις φορές Ολυμπιονίκη στο παγκράτιο, καθώς και στα αγάλματα των εγγονών του Ευκλή και Πεισίροδου, γιων της Φερενίκης και της Καλλιπάτειρας αντίστοιχα.

Διαδούμενος : βλ. Πολύκλειτος.

Διάθεσις : βλ. Χρυσελεφάντινη τράπεζα.

Διαλαμβάνειν : τέχνασμα της πάλης, η λαβή από τη μέση. Στον παλαιστή Αριστόδημο τον Ηλείο, που έγινε διάσημος από τις νίκες του στην Ολυμπία, δεν μπόρεσε ποτέ κανείς να κάνει λαβή στη μέση του, «διαλαμβάνειν».

Δίας : βλ. Χρυσελεφάντινη τράπεζα.

Διαυλοδρόμος : δρομέας του διαύλου.

Δίαυλος : δρόμος ταχύτητας μήκους 1.200 ποδών, που αντιστοιχεί στη διπλή διαδρομή του στίβου με επιστροφή. Αναφέρεται πρώτη φορά στη 14^η Ολυμπιάδα, 724 π.Χ.

Διόγνητος ο Κρής : βλ. Κλεομήδης από την Αστυπάλεια.

Διομήδης : βλ. Αντίλοχος, γιός του Νέστορα.

Διόσδοτος αίγλη : η δοσμένη από τον Δία λάμψη και λαμπρότητα.

Διόνυσο : βλ. Χρυσελεφάντινη τράπεζα.

Δίφρος : κάθισμα χωρίς ράχη.

Διφροφόροι : οι άνδρες που μεταφέρουν τους δίφρους, τις έδρες και τα καθίσματα.

Diem Carl : (Würzburg 24.6.1882 - Köln 17.12.1962) διακεκριμένος Γερμανός ιστορικός των Ολυμπιακών Αγώνων και επικεφαλής της Οργανωτικής Επιτροπής. Δημιούργησε την πρώτη λαμπαδηδρομία για να συμβολίσει τη συσχέτιση των αρχαίων Ολυμπιακών Αγώνων με τους σύγχρονους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Δολιχοδρόμος : δρομέας του δολίχου.

Δόλιχος : δρόμος αντοχής, ο μακρύτερος από όλους. Γινόταν από τη 15^η Ολυμπιάδα, 720 π.Χ., μετά το στάδιο και τον διάυλο.

Δορυφόρος : βλ. Πολύκλειτος.

Δράττειν, έλκειν : τεχνάσματα της πάλης, όπως το να σέρνεις τον αντίπαλο.

Δρομείς : βλ. Πλάτων.

Δυμαίους : βλ. Δαμοφών.

Δωριέας : βλ. Καλλιπάτειρα.

Δωριεύς : ποιητής που ύμνησε τη μυθική δύναμη του Μίλωνα του Κροτωνιάτη.

Έδρα των Πρυτάνεων : βλ. Πελόπειον.

Εθνικό Αρχαιολογικό Μουσείο : Τσιτσα 1, Τ.Κ. 106 82 Αθήνα, Τηλ.:(+30) 210 8217717.

Ειδωλολατρικά Ιερά : βλ. Κατάργηση των Ολυμπιακών Αγώνων.

Εκατομβαιών : ονομάζονταν τα μέσα του καλοκαιριού, Ιούλιος - Αύγουστος.

Εκατόμβη Ηλείων : την τέταρτη ημέρα της Ολυμπιάδας έπρεπε να σφαχτούν μπροστά στο βωμό εκατό βόδια της εκατόμβης των Ηλείων, αλλά να καούν μόνο τα πόδια τους.

Μαζί με την επίσημη προσφορά των Ηλείων, θυσίες προσφέρουν και οι πρεσβείες των άλλων πόλεων καθώς και ιδιώτες.

Εκεχειρία : ο θεσμός αυτός καθιερώθηκε με την «ίερη συνθήκη» ανάμεσα σε τρεις βασιλείς: τον Ίφίτο των Ηλείων, τον Κλεοσθένη των Πισατών και τον Λυκούργο της Σπάρτης. Ήταν η αναστολή των εχθροπραξιών για ένα καθορισμένο χρονικό διάστημα, το οποίο αρχίζει με την αναγγελία των Αγώνων από τους Σπονδοφόρους. Πριν και μετά τη διεξαγωγή των Αγώνων ίσχυε η «εκεχειρία», η απαγόρευση για κάθε πολεμική σύγκρουση ή εχθροπραξία,

η εκτέλεση θανατικής ποινής κι ακόμη η είσοδος στην Ηλεία στρατού ή μεμονωμένων οπλισμένων ατόμων. Με το θεσμό της εκχειρίας όλη η ηλειακή χώρα είχε αναγνωρισθεί από το πανελλήνιο ως ιερή και απαραβίαστη.

Εκχειρία Ιερή : βλ. Εκχειρία.

Έλκειν, δράττειν : τεχνάσματα της πάλης, όπως να σέρνεις τον αντίπαλο.

Ελλανοδίκες : βλ. Καλλιπάτειρα. βλ. Θεσμός των Ελλανοδικών.

Ελλανοδικώνας : βλ. Θεσμός των Ελλανοδικών.

Έλληνες : Κατά τον Ηρόδοτο, οι ιστορικές συγκυρίες είχαν διασπείρει τους Έλληνες στις πιο απομακρυσμένες μεταξύ τους περιοχές. Από τη Βόρειο Ελλάδα όπου είχαν απομείνει οι Μακεδόνες, το δωρικό έθνος, ως την Κρήτη και την Αφρική και από τη Μικρά Ασία ως τα νησιά του Ιονίου και αργότερα ως την Ιταλία, οι Έλληνες ζούσαν με τα ιδιαίτερα τοπικά τους χαρακτηριστικά, τις διαλεκτικές διαφορές τους, τις παραλλαγές στο αλφάβητο και τον πολιτισμό τους, τις ιδιαίτερες τοπικές θεότητες και λατρείες, τα ιδιαίτερα συμφέροντά τους και πολύ συχνά τις διαφορές τους και τις θανάσιμες έχθρες τους, συχνά αγεφύρωτες. Μακεδόνες, Μιλήσιοι, Συρακούσιοι, Αθηναίοι, Ηπειρώτες, άποικοι της Κυρήνης, συναντώνται και μπορούν να αισθανθούν άνετα, να κάνουν γνωριμίες εύκολα, να κατανοούνται σωστά και να συνεννοούνται στον 5^ο π.Χ. αιώνα. Όλοι αυτοί οι Έλληνες είχαν ένα κοινό είδος της συνείδησης της κοινότητας ενός λαού.

Ελληνιστικά χρόνια : τα χρόνια ανάμεσα στον Μέγα Αλέξανδρο και τη ρωμαϊκή κατάκτηση.

Ενστερνίστηκε : αποδέχθηκε εγκάρδια, αγκάλιασε.

Εξέδρα : βλ. Ηρώδης ο Αττικός.

Εξέδρα των Ελλανοδικών : ήταν τα λίθινα έδρανα στη νότια κεκλιμένη πλευρά, στο νότιο πρανάς του Σταδίου της Ολυμπίας, απέναντι από το Βωμό της Δήμητρας Χαμύνης.

Επαμεινώνδας : αρχηγός στρατού των Βοιωτών και πολιτικός, δημοκρατικός αρχηγός της Βοιωτίας (Θήβα ~418 π.Χ. - Μαντινεία 365 π.Χ.). Νίκησε τους Λακεδαιμόνιους στα Λεύκτρα το 371 π.Χ. βλ. Μάχη των Λεύκτρων.

Επισπονδοχρησταί : φρόντιζαν την τήρηση των συνθηκών. βλ. Θεγκόλος.

Επταήχου Στοά : βλ. Στοά της Ηχούς.

Εράσματα : τα άξια θαυμασμού.

Έργα και Ημέραι : «Έργα και Ημέραι», ο ποιητής Ησίοδος στο έργο του παρουσιάζει τις δύο Έριδες, τις δύο μορφές της δύναμης της ορμής. Η μια οδηγεί στα δημιουργικά έργα και την άμιλλα, και η άλλη είναι η καταστροφική ορμή, που μπορεί να παρασύρει τους ανθρώπους στον ολέθριο πόλεμο. βλ. Ησίοδος.

Έριδες : βλ. Ησίοδος.

Έρις : υπήρξε έρις, φιλονικία ανάμεσα στην Αθηνά και τον Ποσειδώνα για την προστασία της Αθήνας.

Έριφα : βλ. Κόππα.

Ερμής : βλ. Χρυσελεφάντινη τράπεζα.

Ερωτικός : βλ. Κάλη.

Ετοιμοκλής : παλαιστής, γιος του Σπαρτιάτη Ιπποσθένη. Ο Ετοιμοκλής ήταν πέντε φορές νικητής στην Ολυμπία, ο δε πατέρας του Ιπποσθένης, ήταν έξι φορές νικητής στην Ολυμπία.

Ευαγόρα του Σπαρτιάτη : βλ. Κίμωνας του Στησιχόρου.

Ευαγόρας της Σαλαμίνας Κύπρου : τα αρχαία κείμενα μιλούν για την άμιλλα των πληρωμάτων των πλοίων και των τριηρών στο πρόγραμμα των τακτικών αγώνων, όπως τα «Παναθήναια», τα «Μουνίχια» στον Πειραιά, τα «Αιάντεια» στη Σαλαμίνα. Υπήρχαν ακόμη και οι έκτακτοι, οι «ταφικοί αγώνες», όπου τιμήθηκε ο Ευαγόρας της Σαλαμίνας Κύπρου. Ακόμη γίνονταν και στρατιωτικού χαρακτήρα ναυτικές ασκήσεις, που έπαιρναν τη μορφή αγώνων για να διατηρείται ζωηρό το ενδιαφέρον των πληρωμάτων. Τέτοιοι ήταν οι αγώνες που οργάνωσε ο Ιφικράτης για τα πλοία του Αθηναϊκού στόλου, το 372 π.Χ. στα παράλια της

Πελοποννήσου, καθώς και οι αγώνες που οργάνωσε στη Βαβυλώνα λίγο πριν το θάνατό του ο Μέγας Αλέξανδρος, μεταξύ του Ευφράτη και Τίγρη ποταμού.

Ευανδρία : η σωματική ευεξία, η ρωμαλεότητα, το ανδρικό φρόνημα.

Ευθυκρισία : η κρίση που γίνεται με ευθύτητα.

Ευκλέας : βλ. Καλλιπάτειρα.

Ευκλής : εγγόνος του Διαγόρα, γιος της Φερενίκης. βλ. Διαγόρας. βλ. Καλλιπάτειρα.

Εύμηλος : βλ. Αντίλοχος, γιος του Νέστορα.

Ευοίωνα : αισιόδοξα.

Ευριπίδης : Έλληνας τραγικός ποιητής (Σαλαμίνα 480 π.Χ. - Πέλλα 406 π.Χ.). Στο τέλος του 6^{ου} π.Χ. αιώνα, ο Ξενοφάνης από τον Κολοφώντα επισημαίνει τον κίνδυνο της μονόπλευρης σωματικής άσκησης χωρίς την παράλληλη άσκηση της σοφίας για την ευημερία και ευνομία της πολιτείας. Παρόμοιες παρατηρήσεις έκαναν αργότερα, ο καθένας με το δικό του τρόπο, ο Σωκράτης, ο Αριστοφάνης και ο Ευριπίδης. Ο Ευριπίδης ύμνησε τον Αλκιβιάδη, όταν το 416 π.Χ. κέρδισε τρεις μαζί αγώνες αρματοδρομίας. βλ. Ξενοφάνης.

Ευρυβάτης : Αργεῖος, μεγάλος αθλητής του πεντάθλου, που διέπρεψε στον πόλεμο της Αθήνας με την Αίγινα. βλ. Αθηναίοι Ολυμπιονίκες.

Ευσέβεια : βλ. Θησαυροί.

Ευσταλής : ο άνδρας με το καλοδεμένο σώμα, ο άνετος, ο ευπρεπής, ο ευγενής.

Ευφράτης : βλ. Ευαγόρας της Σαλαμίνας Κύπρου.

Έφεση : η επιθυμία.

Εφίππιο : βλ. Ξενοφών.

Εφταλιώτης Αργύρης : (1849-1924) το 1896 έγραψε την «Ωδή στον Αβέρωφ», το μεγάλο χορηγό των Ι Ολυμπίων.

Ζάππας Ευαγγέλης : (1800-1865) γεννήθηκε στο χωριό Λάμποβο της Ηλείου, απ' όπου έφυγε νέος για τα Γιάννενα. Από το 1821 υπηρέτησε την Ελληνική Επανάσταση υπό τις διαταγές του Μάρκου Μπότσαρη. Εμπνεύστηκε από τους «Νεκρικούς Διαλόγους» του ποιητή Παναγιώτη Σούτσου και οραματίστηκε την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων.

Ζήτης : στη Μυθολογία το άλμα αναφέρεται στους αγώνες των Αργοναυτών στη Λήμνο, όπου νικητές ήταν ο Ζήτης και ο Κάλαις.

Ζήτης του Βορέου : βλ. Πένταθλο.

Η Ολυμπία σιωπά : βλ. Κατάργηση των Ολυμπιακών Αγώνων.

Ηθικά κίνητρα : βλ. Θησαυροί.

Ήλιδα : βλ. Δαμοφών. βλ. Περσέας.

Ηνίοχος : ανήκε σε χάλκινο τέθριππο και ήταν το κορυφαίο από τα αφιερώματα στον Απόλλωνα, βρίσκεται δε στο Μουσείο των Δελφών.

Ηπειρώτες : βλ. Έλληνες.

Ήρα : βλ. Δαμοφών. βλ. Ηραία. βλ. Κρόνιος λόφος. βλ. Χρυσελεφάντινη τράπεζα.

Ηραία : τα «Ηραία» ήταν οι αγώνες που είχαν καθιερωθεί προς τιμήν της Ήρας. Η αρχαία ελληνική σκέψη έδινε τιμητική θέση και στη γυναίκα. Κάθε τέσσερα χρόνια στην Ολυμπία γίνονταν ξεχωριστά από τους ανδρικούς αγώνες και οι Πανελλήνιοι Αγώνες των κοριτσιών. Κατά μια παράδοση είχαν ιδρυθεί από την Ιπποδάμεια μετά το γάμο της με τον Πέλοπα, κατά μια άλλη από το συμβούλιο των δεκαέξι σεβάσμιων γυναικών της Ηλείας, που τον 6^ο π.Χ. αιώνα είχαν αναλάβει να ειρηνέψουν τη χώρα της Ήλιδας.

Ηρόδοτος : Έλληνας ιστορικός (484-420 π.Χ.). βλ. Έλληνες.

Ηρώδης ο Αττικός : το 160 μ.Χ. κτίζει το υδραγωγείο στην Άλτη. Τα νερά πλούσιας πηγής, σε απόσταση τεσσάρων χιλιομέτρων από την Ολυμπία, συγκεντρώνονται σε μεγάλη δεξαμενή, το Νυμφαίο ή Εξέδρα. Το οικοδόμημα έχει σχήμα ημικυκλικό, με δύο κυκλικούς ναΐσκους εμπρός στις δύο άκρες του. Οι τοίχοι του είχαν επένδυση από πολύχρωμα μάρμαρα. Πάνω στον ημικυκλικό τοίχο και μέσα στις κόγχες που διάρθρωσαν το μέτωπό του, ήταν τοποθετημένοι είκοσι ανδριάντες: του Αντωνίου Πίου και της οικογένειάς του, καθώς και της

οικογένειας τού Ηρώδου του Αττικού. βλ. Ιέρεια. βλ. Θεωρίες.

Ησιόδος : ποιητής του 8^{ου} π.Χ. αιώνα. Ο Ησιόδος θεωρεί ότι το αγωνιστικό πνεύμα του συναγωνισμού ακολουθεί όλες τις εκδηλώσεις της ζωής και τις περισσότερες φορές δημιουργεί γόνιμα αποτελέσματα. Στους παλαιότερους «ταφικούς αγώνες» για το νεκρό βασιλιά της Χαλκίδας Αμφιδάμαντα, ο Ησιόδος κερδίζει το βραβείο με το τραγούδι του και κατακτά πρώτος αυτός στην ιστορία του πνεύματος και της τέχνης τη νίκη και το έπαθλο στην καλλιτεχνική κονίστρα. βλ. Έργα και Ημέραι.

Ηχούς Στοά : βλ. Στοά της Ηχούς.

Θαλέτας από τη Γόρτυνα : βλ. Καταστάσεις.

Θαλλός : το νεαρό κλαδί φυτού.

Θαλλούς ελαίας : τους τρυφερούς κλάδους της ελιάς.

Θαλλοφόροι : οι γέροντες και οι γυναίκες προσκομίζοντας τους «θαλλούς ελαίας», τους τρυφερούς κλάδους της ελιάς. Οι σκαφηφόροι, οι φέροντες τις σκάφες με τους άρτους.

Θεατές : κατά τον κανονισμό παρακολουθούν τους Αγώνες «ασκεπείς», χωρίς κάλυμμα στο κεφάλι τους.

Θεάτρο Ολυμπίας : βλ. Ξενοφών.

Θεηκόλος : κατά τις ημέρες των Αγώνων στο Ιερό της Ολυμπίας υπηρετούσαν πολλοί ιερείς και υπάλληλοι, όπως ο θεηκόλος, ο ιερέας, οι μάντιες που έδιναν τους χρησμούς, ο εξηγητής που εξηγούσε στους ξένους τα σχετικά με τους Αγώνες, ο αυλητής που έπαιζε αυλό κατά τη διάρκεια των θυσιών, ο ξυλευτής που φρόντιζε για τα ειδικά ξύλα από δένδρα λευκής για τις θυσίες, ο γραμματέας που έκανε την ανακοίνωση για τη συμμετοχή των αθλητών στους Αγώνες, ο σπονδαύλης που έδινε το ρυθμό με τον αυλό στις σπονδές και στις θυσίες, οι επισπονδοχρησταί και οι υποσπονδοχρησταί που φρόντιζαν να τηρούνται οι συνθήκες, ο καθημεροθύτης που έκανε τις καθημερινές πρωινές θυσίες, οι αρχιτέκτονες και οι γιατροί. Στο κατώτερο προσωπικό ανήκαν ο οινοχόος, ο κλειδούχος, ο μάγειρας, ο αρχιμάγειρας, ο αρτοκόπος και ο στεγανόμος, που φρόντιζε και συντηρούσε τα κτήρια.

Θέμιδος : βλ. Κρόνιος λόφος.

Θεμιστοκλής : Έλληνας στρατηγός και πολιτικός, που αναδιοργάνωσε το αθηναϊκό ναυτικό και νίκησε τον περσικό στόλο κατά τη νικηφόρα ναυμαχία της Σαλαμίνας. βλ. Πλούταρχος.

Θέμιτες... Διός : ο Πίνδαρος (Κυνός Κεφαλαί Βοιωτίας 522 π.Χ. - Άργος 446 π.Χ.) ονομάζει τις διατάξεις των Ελλήνων, διατεταγμένες από τον Δία. Οι Έλληνες τις σέβονταν και τις τηρούσαν κατά γράμμα.

Θέμιτες : η λέξη μαρτυρείται από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα: θέμις-θέμιδος-θέμιστες και δωρικός τύπος θέμιτος-θέμιτες = θεσμός που έχει καθιερωθεί με την παράδοση.

Θεοδόσιος Α΄ ο Μέγας : με το αυτοκρατορικό του διάταγμα το 393 μ.Χ. καταργήθηκαν τα αρχαία «Ολύμπια».

Θεοδόσιος Β΄ : βλ. Κατάργηση των Ολυμπιακών Αγώνων.

Θεοσέβεια : η ευσέβεια προς το Θεό.

Θέρμιο : βλ. Περσέας.

Θέση και στη γυναίκα : βλ. Ηραία.

Θεσμός των Ελλανοδικών : αρχικά ήταν κληρονομικός και ισόβιος. Μετά το 584 π.Χ. εκλέγονταν ανάμεσα στους Ηλείους πολίτες για μια Ολυμπιάδα. Εκπαιδεύονταν επί δέκα μήνες, κατοικούσαν στον Ελλανοδικώνα, στην Αγορά της Ήλιδας, διδάσκονταν από τους Νομοφύλακες τα καθήκοντά τους και τις διατάξεις της διεξαγωγής των αγωνισμάτων. Ένα μήνα πριν τους Αγώνες παρακολουθούσαν τις προπονήσεις των αθλητών και έκαναν τις προκρίσεις. Στους Αγώνες φορούσαν πορφυρό μανδύα και είχαν τη γενική εποπτεία. Είχαν την εξουσία να επιβάλουν χρηματικές και σωματικές ποινές, να αποκλείουν αθλητές από τους Αγώνες και να απονέμουν τα βραβεία. Η απόφασή τους ήταν σεβαστή.

Θεωρίες : είχαν μεγάλη σημασία για τις πόλεις, μετέφεραν πολύτιμα δώρα στην Ολυμπία για τον Δία, τις θεότητες της Άλτης και τους άρχοντες της Ήλιδας. Αποτελούνταν από τους

εκλεκτούς πολίτες της πόλης τους, που λέγονταν «Θεωροί», ο δε αρχηγός τους «Αρχιθέωρος». Ἐστηναν τις σκηνές και τις απαραίτητες εγκαταστάσεις για τα άλογα που θα έτρεχαν στις αρματοδρομίες και στις ιπποδρομίες. Ἐφθάναν εφοδιασμένοι με τα τρόφιμά τους.

Θεωροί : βλ. Θεωρίες.

Θησαυροί : Πόλεις αλλά και μεμονωμένα άτομα συναγωνίζονταν ποιός θα εκφράσει πιο εύγλωττα την ευσέβειά του προς τους θεούς της Ολυμπίας. Αναρίθμητα είναι τα αγάλματα και λοιπά αφιερώματα στο Ἱερό, καθώς και οι «θησαυροί», τα ναόσχημα κτίσματα στους πρόποδες του Κρονίου. Πολλές ελληνικές πόλεις είχαν στήσει θησαυρούς στην Ἄλτη για να προκαλέσουν την εύνοια των θεών. Οι ελληνικές πόλεις φρόντιζαν με διάφορα ηθικά κίνητρα να παρακινούν τους πολίτες στην άθληση.

Θουκυδίδης : μεγάλος Ἑλληνας ιστορικός (~460-395 π.Χ.). Ο Θουκυδίδης μάς πληροφορεί για τις δύο μεθόδους, που πρώτοι οι Σπαρτιάτες εφάρμοσαν στην άσκηση των αθλητών και αποτελούν βασικά στοιχεία του ελληνικού αθλητισμού: την ολοκληρωτική γυμνότητα των αθλητών και την επάλειψή τους με λάδι.

Θριγκός : το ακρότοιχο, το στεφάνι του τοίχου.

Θυσίες : βλ. Εκατόμβη Ηλείων.

Θώκοι των Ἑλλανοδικών : οι θέσεις των Ἑλλανοδικών στο Στάδιο. βλ. Ἱέρεια.

Ίάσων : βλ. Πένταθλο.

Ίατραλείπτης : βλ. Αλείπτης.

Ίδαίος Ηρακλής : βλ. Κρόνιος λόφος.

Ίερά Πανυχίδα : ονομαζόταν η νύχτα της 27^{ης} προς την 28^η του μήνα Εκατομβαιώνος.

Ίερέας : βλ. Θεηκόλος.

Ἱέρεια : της Δήμητρας Χαμόνης, ήταν η μόνη γυναίκα που είχε το τιμητικό αξίωμα κάθε τέσσερα χρόνια να παρακολουθεί τους Αγώνες καθισμένη πάνω στο βωμό, που βρισκόταν αντίκρυ στους θώκους των Ἑλλανοδικών μέσα στο Στάδιο. Η Ρηγίλλα, γυναίκα του Ηρώδη του Αττικού που ευεργέτησε την Ολυμπία με την κατασκευή του υδραγωγείου, εκλέχθηκε από τους Ηλείους Ἱέρεια της Δήμητρας Χαμόνης για να μπορέσει να μπει στο Στάδιο και να παρακολουθήσει τους Αγώνες. βλ. Εξέδρα των Ἑλλανοδικών.

Ίερή εκχειρία : βλ. Εκχειρία Ίερή.

Ίερή εστία : βλ. Πελόπειον.

Ίερό πλοίο : το πλοίο των «Παναθηναίων» με το ἱερό πέπλο της Αθηνάς απλωμένο στον ιστό του.

Ίερό της Ολυμπίας : βλ. Κατάργηση των Ολυμπιακών Αγώνων.

Ἱέρων των Συρακουσών : βλ. Δημάρατος, βασιλιάς της Σπάρτης.

Ίμάντες : βλ. Μειλίχες.

Ίουλιανό Ημερολόγιο : παλαιό ημερολόγιο, 13 ημέρες πριν το νέο, το Γρηγοριανό Ημερολόγιο.

Ίπποδάμεια : στην Αρχαία Ελληνική Μυθολογία, κατά το γάμο του φίλου του Θησέα, βασιλιά των Λαπήθων Πυρήθοου με την Ίπποδάμεια, οι Λάπηθες εξόντωσαν τους Κένταυρους, που ήταν πρωτόγονα τερατώδη πλάσματα των βουνών της Θεσσαλίας. βλ. Ηραία.

Ίπποδρομίες πάλων : τα ιπικά αγωνίσματα νεαρών αλόγων.

Ίπποδρομίες τέλειων κελήτων : τα αγωνίσματα με τέλεια άλογα.

Ίπποσθένης ο Σπαρτιάτης : παλαιστής, διάσημος από τις νίκες του στην Ολυμπία, έξι φορές Ολυμπιονίκης.

Ίσθμια : βλ. Αίτνα της Σικελίας.

Ίσθμιάδες σπονδές : οι επίσημες συνθήκες ανάμεσα στους Κορινθίους και τους υπόλοιπους Ἑλληνες.

Ίσοκράτης : Ἑλληνας ρήτορας (436-338 π.Χ.). Ἦταν οι πανελλήνιες ιδέες του Ίσοκράτη

και η περίφημη ρήση του, που αποδίδει την έννοια του Ελληνισμού όχι πια στην «κοινή φύση» των Ελλήνων, αλλά στον κοινό τους πολιτισμό. Στον «Παναηγυρικό» του λέει: «Δίκαια επαινούνται οι ιδρυτές των μεγάλων πανηγύρεων γιατί μας παραδύσαν ένα τέτοιο έθιμο, που μας οδηγεί να σταματήσουμε τις έχθρες που μας χωρίζουν και να κάνουμε σπονδές και ειρήνη ανάμεσά μας και έτσι να συγκεντρωθούμε σε ένα μέρος, και κει, αφού προσευχηθούμε όλοι μαζί και τελέσουμε κοινές θυσίες, να θυμηθούμε τη συγγένεια που υπάρχει ανάμεσά μας και να νιώσουμε πιο καλόκαρδα στο μέλλον ο ένας για τον άλλο, ανανεώνοντας τις παλιές φιλίες και δημιουργώντας καινούργιες».

Ισολύμπια Αυγούστεια : αγώνες στη Νεάπολη, την Πέργαμο, την Αλικαρνασσό και τις Σάρδεις.

Ιφικράτης : βλ. Ευαγόρας της Σαλαμίνας Κύπρου.

Καθήκοντα Ελλανοδικών : βλ. Θεσμός των Ελλανοδικών.

Καθημεροθύτης : βλ. Θεηκόλος.

Κάλαϊς : βλ. Ζήτης.

Κάλαϊς του Βορέου : βλ. Πένταθλο.

Καλλιπάτειρα : κόρη του πυγμάχου Διαγόρα του Ρόδιου. Ήταν κόρη, αδελφή, θεία και μητέρα Ολυμπιονικών, η μόνη γυναίκα που αφού παραβίασε το νόμο που απαγόρευε την είσοδο των γυναικών στα «Όλύμπια», δεν τιμωρήθηκε. Ο Διαγόρας είχε τρεις γιούς: τον Ακουσίλαο, τον Δαμάγητο και τον Δωριέα, και δύο κόρες: τη Φερενίκη και την Καλλιπάτειρα. Η Φερενίκη είχε γιό τον Ευκλέα και η Καλλιπάτειρα τον Πεισίροδο. Όλοι τους ήταν λαμπροί αθλητές και Ολυμπιονίκες. Στην 94^η Ολυμπιάδα, 404 π.Χ., ο άνδρας της Καλλιπάτειρας είχε πεθάνει και ανέλαβε η ίδια τη φροντίδα να προετοιμάσει και να φέρει το γιό της στην Ολυμπία να αγωνιστεί. Ντύθηκε γυμναστής και μπήκε στο Στάδιο. Όταν ο Πεισίροδος νίκησε στην πυγμή παιδών, η Καλλιπάτειρα όρμησε στο στίβο πηδώντας το περίφραγμα που είχαν για τους γυμναστές και τότε αποκαλύφθηκε πως ήταν γυναίκα. Οι Ελλανοδίκες τιμώντας τον πατέρα της, τα αδέρφια της, τον ανιψιό της και το γιό της δεν την τιμώρησαν και την άφησαν ελεύθερη.

Καλλιτεχνικός διαγωνισμός : βλ. Φειδίας.

Κάλπη : η υποδρομία φοράδων, «φορβάδων». Οι αρχαίοι εκτιμούσαν το αγώνισμα της κάλπης, όπως φαίνεται στο χωρίο του «Ερωτικού», ψευδεπίγραφου λόγου του Δημοσθένη, όπου επαινείται ο αποβάτης που μεταπηδά από άλογο σε άλογο.

Κανηφόροι : οι παρθένες των Αθηνών, που κόμιζαν τα ιερά κένιστρα πάνω στις κεφαλές τους στα «Παναθήναια».

Κανών : βλ. Πολύκλειτος.

Καποδίστριας Ιωάννης : (Κέρκυρα 11.2.1776 - Ναύπλιο 9.10.1831) ανέλαβε πρώτος κυβερνήτης της Ελλάδας.

Κάπρος ο Ηλείος : βλ. Αριστέας Μαιάνδριος.

Κάπρος : ο αρσενικός χοίρος, συνήθως αγριόχοιρος, το καπρί.

Κάρνεια : στους κλασικούς χρόνους διεξάγονταν τα «Κάρνεια» της Σπάρτης. Οι νεαροί Σπαρτιάτες έτρεχαν φορτωμένοι με βαριά τσαμπιά σταφύλια. Οι αγωνιστές που κυνηγούσαν τους «Σταφυλοδρόμους», επεδίωκαν να τους προφθάσουν και να τους πιάσουν. Αυτό ήταν το σημάδι των θεών για την καλή αγροτική παραγωγή της χρονιάς. Στα «Οσχοφόρια» της Αθήνας οι νέοι έτρεχαν κρατώντας μια κληματόβεργα. Στα «Δαφνηφόρια» των Θηβών κρατούσαν ένα κλαδί δάφνης. Τη σχέση των αγώνων με τις αγροτικές γιορτές δείχνει και ο «κότινος», το κλαδί της αγριελιάς στους Ολυμπιακούς Αγώνες, το κλαρί του πεύκου στα «Ίσθμια», ο κλάδος της δάφνης στα «Πύθια», το κλαδί της βελανιδιάς ή της ελιάς στα «Λύκαια» και ο κλώνος του σέλινου στα «Νέμεα», με τα οποία στεφάνωναν τον νικητή. Στο Άργος, στη γιορτή των «Ηραίων» που ονομαζόταν «άσπις» ή «άγων χαλκεῖος», ως βραβείο στο νικητή δινόταν η ασπίδα-στόχος καθώς και ένα στεφάνι μυρτιάς. Στα «Κάρνεια», την εθνική εορτή των Δωριέων, λυγρές κοπέλες από το χωριό των Καρυών, οι «Καρυάτιδες»,

χόρευαν τον ιερό χορό.

Καρυάτιδες : βλ. Κάρνεια.

Κατακλείς : το τελευταίο μέρος του λόγου.

Καρυών : βλ. Κάρνεια.

Κατάργηση των Ολυμπιακών Αγώνων : με το διάταγμα του Μ. Θεοδοσίου Α΄ το 393 μ.Χ., που απαγόρευε τη λειτουργία των ειδωλολατρικών Ιερών, κλείνει η δράση του Ιερού της Ολυμπίας. Το 426 μ.Χ., με άλλο διάταγμα του Θεοδοσίου Β΄ ακολουθεί η καταστροφή των μνημείων της Άλτης, που ολοκληρώθηκε με τους σεισμούς του 522 μ.Χ. και του 551 μ.Χ. Η Ολυμπία σιωπά έως το 1896 μ.Χ.

Καταστάσεις : ο Πλούταρχος αναφέρει ότι η Σπάρτη στάθηκε μεγάλο μουσικό κέντρο της αρχαϊκής εποχής. Εκεί αναπτύχθηκαν οι δύο πρώτες μουσικές σχολές, οι «καταστάσεις. Η πρώτη σχολή αναπτύσσεται στο μεγαλύτερο μέρος του 7^{ου} π.Χ. αιώνα και είναι η οργανική ή φωνητική μονωδία, της οποίας αντιπρόσωπος είναι ο Τέρπανδρος. Η δεύτερη αναπτύσσεται κατά τις αρχές του 6^{ου} π.Χ. αιώνα και είναι η λυρική-χορική μουσική. Τη μουσική αυτή δόξασαν ο Θαλέτας από τη Γόρτυνα, ο Ξενόδομος από τα Κύθηρα και ο Σακάδας από το Άργος. Τα ονόματά τους είναι ο απόηχος της μεγάλης τους φήμης κι έχουμε δείγματα από τα έργα του Τυρταίου και του Αλκμάνα. Και οι δύο αυτοί καλλιτέχνες ήταν ξένοι, όμως δημιούργησαν εμπνευσμένα έργα στη Σπάρτη, για να τραγουδηθούν από τους νέους και τις νέες κατά τις λατρευτικές εκδηλώσεις της αρχαϊκής Σπάρτης.

Καταστροφή των μνημείων της Άλτης : βλ. Κατάργηση των Ολυμπιακών Αγώνων.
Κένταυροι : κατά την Αρχαία Ελληνική Μυθολογία ήταν πρωτόγονα τερατώδη πλάσματα των βουνών της Θεσσαλίας, άνθρωποι στο πάνω μισό του σώματός τους και άλογα από τη μέση και κάτω. Κατά το γάμο του φίλου του Θησέα, βασιλιά των Λαπήθων Πυρήθου με την Ιπποδάμεια, οι Λάπηθες εξόντωσαν τους Κένταυρους.

Κένταυρος Χείρωνας : ανέθρεψε τον Αχιλλέα με την υποδειγματική αγωγή που έδιναν οι αριστοκρατικές οικογένειες στα παιδιά τους.

Κίμωνας του Στησιχόρου : στην Αθήνα υπήρχε ο τάφος των αλόγων του Κίμωνα του Στησιχόρου. Είχαν νικήσει σε τρεις συνεχόμενες Ολυμπιάδες, όπως και τα άλογα του Σπαρτιάτη Ευαγόρα. Η δε «Αύρα», η φοράδα του Φειδώλα του Κορινθίου, τρέχοντας σε αγώνα στα «Ολύμπια», δεν σταμάτησε να τρέχει και μετά την πτώση του αναβάτη της και μόλις ακούστηκε το σάλπισμα της τελευταίας στροφής, επετόχυνε τον καλασμό της και τερμάτισε πρώτη παίρνοντας τη νίκη.

Κλάδεος : παραπόταμος του Αλφειού.

Κλάδος δάφνης : βλ. Κάρνεια.

Κλάδος βελανιδιάς : βλ. Κάρνεια.

Κλαρί πεύκου : βλ. Κάρνεια.

Κλειδούχος : βλ. Θεγκόλος.

Κλεισθένης : τύραννος Σικυώνος. Το 582 π.Χ. αναδιοργάνωσε τα «Πύθεια». βλ. Κόππα.

Κλεισθένης από τη Σικυώνα : βλ. Δημάρατος, βασιλιάς της Σπάρτης.

Κλεόμβροτος : βασιλιάς της Σπάρτης. βλ. Μάχη των Λεύκτρων.

Κλεομήδης από την Αστυπάλαια : πυγμάχος που έμεινε στην ιστορία για τα θανατηφόρα του χτυπήματα, όπως και ο Διόγνητος από την Κρήτη.

Κληρονομικός και ισόβιος : βλ. Θεσμός των Ελλανοδικών.

Κλίμαξ : Στην περίπτωση που ο αγώνας μάκραινε αμφίροπα, οι δύο αντίπαλοι μπορούσαν να ζητήσουν να τους γίνει η «κλίμακα». Γινόταν η κλήρωση, για να οριστεί ποιος θα ήταν ο πρώτος από τους δύο πυγμάχους που θα έκανε το πρώτο χτύπημα. Και οι δύο πυγμάχοι στέκονταν ακίνητοι και χωρίς αντίδραση στο χτύπημα του αντιπάλου. Ο πυγμάχος που άντεχε στο πλήγμα ήταν και ο νικητής. Η κλίμακα ήταν ένα πολύ σκληρό σύστημα και εφαρμόζονταν πολύ σπάνια και σε εξαιρετικές περιπτώσεις.

Κλώνος σέλινου : βλ. Κάρνεια.

Κνακίας : βλ. Κόππα.

Κογχυλιάτης λίθος : πέτρωμα από συσσωματωμένα κογχύλια.

Κοινές θυσίες : βλ. Ισοκράτης.

Κοινή φύση : βλ. Ισοκράτης.

Κοινός πολιτισμός : βλ. Ισοκράτης.

Κολώτη : βλ. Χρυσελεφάντινη τράπεζα.

Κονίστρα : κάθε πνευματική ή πολιτική δράση που θεωρείται ως αγώνισμα. Στους παλαιότερους «ταφικούς αγώνες» για το νεκρό βασιλιά της Χαλκίδας Αμφιδάμαντα, ο Ησίοδος κερδίζει το βραβείο με το τραγούδι του και έτσι κατακτά πρώτος αυτός στην ιστορία του πνεύματος και της τέχνης, τη νίκη και το έπαθλο στην καλλιτεχνική κονίστρα.

Κόππα : οι αρχαίοι σημάδευαν τα άλογα με καυτό σίδηρο επάνω στις οπλές, είτε με το αρχαίο ελληνικό γράμμα «κόππα», «φ», και το άλογο αυτό ονομαζόταν «κοππατίας», ή με το γράμμα «σίγμα», «ς», και τότε το άλογο ονομαζόταν «σαμφόρας». Τους έδιναν κι άλλα ονόματα από τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά τους, λ.χ. το πολεμικό άλογο του Μεγάλου Αλεξάνδρου το ονόμαζαν «Βουκεφάλα» από το βοϊδίσιο σχήμα τού κεφαλιού του. Πολλά από τα ονόματα αυτά έμειναν στην Ιστορία. Το μυθικό φτερωτό άλογο, ο «Αρίων», γιός του Ποσειδώνα, η «Παρθενία» και η «Εριφα» του Μάρμακος, που ήταν ο μνηστήρας της Ιπποδάμειας και σκοτώθηκε από τον Οινόμαο. Τα άλογα του Κλεισθένη από την Επίδαμνο, που νίκησε στην 66^η Ολυμπιάδα, 516 π.Χ., ονομαζόταν «Φοίνιζ», «Κόραξ», «Κνακίας» και «Σάμος».

Κοππατίας : βλ. Κόππα.

Κόραξ : βλ. Κόππα.

Κότινος : βλ. Κάρνεια.

Κρηπίδα : η βάση οικοδομήματος, το θεμέλιο.

Κρόνιος λόφος : στους νότιους πρόποδες του Κρονίου λόφου, στο ιερότερο σημείο της Άλτης υψώνεται ο Ναός της Ήρας. Εκεί αποκαλύφθηκαν προϊστορικά ευρήματα, που φανερώσουν τη λατρεία του Κρόνου, της Ρέας, της Γαίας, της Θέμιδος και του Ιδαίου Ηρακλή.

Κρόνου : βλ. Κρόνιος λόφος.

Κύλων : βλ. Αθηναίοι Ολυμπιονίκες.

Κυνίσκα : κόρη του βασιλιά της Σπάρτης Αρχιδάμου και αδελφή του Αγησιλάου Β'. Ήταν η πρώτη γυναίκα που έθρεψε άλογα αγώνων για να νικήσει στα Ολύμπια. Στέφθηκε δύο φορές Ολυμπιονίκης στους αγώνες του τεθρίππου, στην 96^η και 97^η Ολυμπιάδα, 396 π.Χ. και 392 π.Χ. αντίστοιχα.

Κυρήνη της Βορείου Αφρικής : βλ. Αίτνα της Σικελίας.

Κωλέττης Ιωάννης : (1773-1847) γιατρός, πολιτικός, πρέσβης στο Παρίσι και πρωθυπουργός από το 1844-1847. Έκανε εισήγηση στο βασιλέα Όθωνα για την καθιέρωση πανελληνίων εορτών και δημοσίων αγώνων κατά το πρότυπο της αρχαιότητας.

Λάκαινες : οι γυναίκες της Λακωνίας.

Λάκωνες : οι άνδρες της Λακωνίας.

Λαμπαδηδρομίες : σε τοπικούς αγώνες γίνονταν οι λαμπαδηδρομίες ή λαμπαδηφορίες ή λαμπαδούχος δρόμος ή λαμπάς, και αγώνας λαμπάδος ή λαμπαδοδρομικός. Κατά κύριο λόγο ήταν θρησκευτική εκδήλωση με έμφαση στο τελετουργικό μέρος, παρά στο αγωνιστικό. Ο σκοπός ήταν να μεταφερθεί το Ιερό Πυρ από το ένα σημείο στο άλλο χωρίς να σβήσει η Ιερή Φλόγα.

Λαμπαδηφορίες : βλ. Λαμπαδηδρομίες.

Λαμπαδοδρομικός : βλ. Λαμπαδηδρομίες.

Λαμπαδούχος δρόμος : βλ. Λαμπαδηδρομίες.

Λαμπάς : βλ.: Λαμπαδηδρομίες.

Λάπηθες : στην Αρχαία Ελληνική Μυθολογία, κατά το γάμο του φίλου του Θησέα, βασιλιά

των Λαπήθων Πυρήθου με την Ιπποδάμεια, οι Λάπηθες εξόντωσαν τους Κένταυρους, που ήταν πρωτόγονα τερατώδη πλάσματα των βουνών της Θεσσαλίας.

Λεβέτια : τα καζάνια, οι λέβητες.

Λεύκτρων : βλ. Μάχη των Λεύκτρων.

Λεύκωμα : η ανακοίνωση των ονομάτων των αθλητών που έχουν δηλωθεί και το πρόγραμμα της διεξαγωγής των αγωνισμάτων.

Lewald Theodore : (Βερολίνο 18.08.1860 - 17.04.1947) μέλος της Διεθνούς Ολυμπιακής Επιτροπής. Πρότεινε την αναβίωση της Ἱερῆς Ολυμπιακῆς Φλόγας, που εμφανίστηκε πρώτη φορά στους ΙΧ Ολυμπιακούς Αγώνες του 1928, στο Στάδιο του Άμστερνταμ στην Ολλανδία. Ο Hitler έδωσε προσωπικά την υπόσχεση ότι θα γίνονταν σεβαστές οι αρχές του Ολυμπιακού Χάρτη κατά τους Ολυμπιακούς Αγώνες του Βερολίνου, το 1936, και για να πείσει για τις προθέσεις του απεφάσισε να διατηρήσει στη θέση του τον Πρόεδρο της Γερμανικής Ολυμπιακής Επιτροπής, Theodore Lewald, παρά την εβραϊκή προέλευσή του.

Λινδία Αθηνά : η θεά Αθηνά της Ρόδου.

Λυγκέας : βλ. Άβας.

Λυδοί : βλ. Φοίνικες.

Λύκαια : αθλητικοί και μουσικοί αγώνες του αρκαδικού λαού προς τιμήν του Λυκαίου Δία και του προστάτη της φύσης Πάνα. βλ. Κάρνεια.

Λύκαιος : ο φωτισμένος.

Λύκιοι : βλ. Φοίνικες.

Λύσιππος : βλ. Πολύκλειτος.

Μαβίλης Λορέντζος : (1860-1912) ποιητής της Επτανησιακής Σχολής.

Μάγειρας : βλ. Θεγκόλος.

Μακεδόνες : βλ. Έλληνες.

Μάντεις : βλ. Θεγκόλος.

Μαρίων ο Αλεξανδρεύς : βλ. Αριστέας Μαιάνδριος.

Μασκότ : το αλεξίκακον, το φυλαχτό, αυτό που φέρνει τύχη.

Μάστιγα : ο βούρδουλας, το καμτσίκι.

Μάχη των Λεύκτρων : 371 π.Χ. Η στρατιωτική ιδιοφυΐα του Επαμεινώνδα και ο ηρωισμός του Πελοπίδα συνέτριψαν το σπαρτιάτικο στρατό. Αμέτρητοι οπλίτες έμειναν στο πεδίο της μάχης κι ανάμεσά τους ο βασιλιάς στις Σπάρτης Κλεόμβροτος.

Μεγάλα Παναθήναια : η μεγάλη «πεντετηρική γιορτή», η γιορτή της πόλης της Αθήνας που γινόταν στον τρίτο χρόνο των Ολυμπιακών Αγώνων.

Μεγάλος Βωμός : βλ. Ξενοφών.

Μέγας Αλέξανδρος : (Πέλλα 356π.Χ. - Βαβυλώνα 323 π.Χ.) οργάνωσε στη Βαβυλώνα μεγαλόπρεπους αγώνες προς τιμήν του φίλου του Ηφαιστία, όπου αγωνίστηκαν 3.000 αθλητές. βλ. Ευαγόρας της Σαλαμίνας Κύπρου.

Μ. Θεοδόσιος Α΄ : (347-395 μ.Χ.) με το διάταγμά του καταργούνται οι Ολυμπιακοί Αγώνες το 393 μ.Χ. βλ. Κατάργηση των Ολυμπιακών Αγώνων.

Μέδιμνος : μονάδα μέτρησης των σιτηρών στην Αττική, που ισοδυναμούσε με 51,84 λίτρες, δηλαδή κυβικές παλάμες 10,16 κυβικά εκατοστά.

Μειλίχες ή στρόφια : ήταν λωρίδες από μαλακό δέρμα βοδιού, που οι πυγμάχοι τύλιγαν γύρω από τα χέρια τους για να κάνουν την άρθρωση του καρπού στερεή και να σταθεροποιούν τα δάχτυλα. Στην εξέλιξή τους είχαν προσθήκη σκληρότερου δέρματος εξωτερικά και μαλλιού εσωτερικά, ώστε να είναι αποτελεσματικότερα τα κτυπήματα. Αυτά κατά τον Πλάτωνα ονομάζονται «σφαῖραι». Από τον 4^ο π.Χ. αιώνα οι πυγμάχοι φορούσαν ένα είδος γαντιού, τους «ὄξειξ ἱμάντες», που στερεώνονταν με δερμάτινες λωρίδες στη μέση του βραχίονα και χρησιμοποιήθηκαν στην Ελλάδα ως τα τέλη του 2^{ου} μ.Χ. αιώνα.

Μενέλαος : βασιλιάς της αρχαίας Σπάρτης. βλ. Αντίλοχος, γιός του Νέστορα.

Μεσολαβή : εντυπωσιακή λαβή κατά την οποία ο παλαιστής ανασήκωνε τον αντίπαλό

του, οπότε εύκολα τον έριχνε κάτω.

Μεσσήνιοι : βλ. Δαμοφών.

Μεταξάς Αναστάσιος : Έλληνας αρχιτέκτων που εκπόνησε τη μελέτη της ανακατασκευής του Καλλιμάρμαρου Σταδίου, το οποίο είχε χωρητικότητα 69.000 θέσεων.

Μηριόνης : βλ. Αντίλοχος, γιός του Νέστορα.

Μητρώων : ο ναός της Κυβέλης, της μητέρας των θεών.

Μιθριδατικοί πόλεμοι : (88-85 π.Χ., 83-81 π.Χ., 74-64 π.Χ.) οι τρεις πόλεμοι που έκανε ο Μιθριδάτης ο VI, βασιλιάς του Πόντου (132-68 π.Χ.), για να απαλλαγεί από τους Ρωμαίους.

Μιλήσιοι : βλ. Έλληνες.

Μίλωνας ο Κροτωνιάτης : διάσημος αρχαίος παλαιστής από τις νίκες του στην Ολυμπία. Έργο του γλύπτη Δαμέα ήταν το πελώριο άγαλμα του παλαιστή Μίλωνα του Κροτωνιάτη, στο βάθρο του οποίου ήταν γραμμένο επίγραμμα του Σιμωνίδη. βλ. Δαμέας.

Μουνίχια στον Πειραιά : βλ. Ευαγόρας της Σαλαμίνας Κύπρου.

Μυρτιά : βλ. Κάρνεια.

Μυκήνες : κέντρο του μυκηναϊκού ιστορικού πολιτισμού από το 16^ο π.Χ. αιώνα. Η πόλη των Μυκηνών καταστράφηκε από πυρκαγιά το 1100 π.Χ. Κατελήφθη από τους Δωριείς στο τέλος της 2^{ης} χιλιετίας.

Ναόσχημα : βλ. Θησαυροί.

Νέμεα : αγώνες που τελούνταν κάθε δύο χρόνια στην κοιλάδα της Νεμέας. βλ. Αίτνα της Σικελίας. βλ. Κάρνεια.

Νέστορας : βλ. Αντίλοχος, γιός του Νέστορα.

Νικόστρατος από την Κιλικία : βλ. Αριστέας Μαιάνδριος.

Νόμους : βλ. Πλάτων.

Νομοφύλακες : βλ. Θεσμός των Ελλανοδικών.

Νότιο πρηνές : η νότια πλευρά του Σταδίου της Ολυμπίας. βλ. Εξέδρα των Ελλανοδικών.

Νυμφαίο : το υδραγωγείο της Ολυμπίας. βλ. Ηρώδης ο Αττικός.

Νύμφες : βλ. Χρυσελεφάντινη τράπεζα.

Νύσσα : η στροφή του στίβου όπου γίνονταν και τα περισσότερα ατυχήματα. Στη «νύσσα» του Ιπποδρόμου της Ολυμπίας είχε στηθεί βωμός, όπου θυσίαζαν οι αρματοδρόμοι για να εξευμενίσουν το φοβερό θεό Ταράξιππο.

Ξενόδαμος από τα Κύθηρα : βλ. Καταστάσεις.

Ξενοφάνης : (6^{ος} π.Χ.) ο ιδρυτής της Ελεατικής Φιλοσοφικής Σχολής. Θεωρεί την ταχύτητα στα πόδια, το προσόν του ανθρώπου που τιμάται περισσότερο. Πολλοί σοφοί της εποχής αποδοκιμάζουν ορισμένους αθλητές αντικρίζοντας τη βαθιά αλλαγή του αθλητικού ιδανικού. βλ. Ευριπίδης.

Ξενοφών : (430-355 π.Χ.) Έλληνας συγγραφέας, φιλόσοφος και πολιτικός. Στο έργο του «Περὶ ἵππικῆς» δίνει οδηγίες για το πως πρέπει να κάθεται ο ιππέας πάνω στη γυμνή ράχη του αλόγου. Στους αγώνες ιπποδρομιών ο αναβάτης ἴππευε γυμνός, δίχως τη σέλα, το «έφιππιον», και χωρίς αναβολείς. Αναφέρει ακόμη και την ύπαρξη του θεάτρου, πιθανόν στο χώρο μπροστά από το Μεγάλο Βωμό του Διός. Ονομαζόταν έτσι από την θεά που πρόσφερε προς το Βωμό.

Ευλεύς : βλ. Θεηκόλος.

Ο. Βρονεετ : Αμερικανός αρχαιολόγος, οι ανασκαφές του οποίου απεκάλυψαν το ναό του Ποσειδώνα στα Ισθμια, που χρονολογείται γύρω στα 700 π.Χ.

Οινόμαος : βασιλιάς της Πίσας. βλ. Κόππα.

Οινοχόος : βλ. Θεηκόλος.

Ολύμπια : Οι γυμνικοί αθλητικοί Ολυμπιακοί Αγώνες στην Ολυμπία. βλ. Αίτνα της Σικελίας.

Ολυμπιάδα : η χρονική διάρκεια των τεσσάρων ετών ανάμεσα σε δύο διαδοχικά Ολύμπια.

Ολυμπιακή Πόλη : κάθε πόλη στην οποία διεξάγονται οι σύγχρονοι Ολυμπιακοί Αγώνες βαφτίζεται με το Αθάνατο Ολυμπιακό Πνεύμα και κρατάει αυτό τον τίτλο.

Ὀλυμπιακό Πνεῦμα : ἡ βαθύτερη ἔννοια καὶ ὁ σκοπὸς τῆς τριπλά γενικῆς ἀγωγῆς τῶν νέων στὸ πνεῦμα, τὴν ψυχὴ καὶ τὸ σῶμα.

Ὀλυμπιακοὶ Ἀγῶνες στὴ Ρώμη : βλ. Σύλλας.

Ὀλυμπιακὸς Ὑμνος : ἡ μουσικὴ τοῦ Σπυρίδωνα Σαμάρρα στολιζεῖ τοὺς στίχους τοῦ Κωστή Παλαμά, ποὺ ἀνασταίνουσι τὸ «Ἀρχαῖο Πνεῦμα τὸ Ἀθάνατο, τοῦ Ἀγνοῦ Πατέρα, τοῦ Ωραίου, τοῦ Μεγάλου καὶ τ' Ἀληθινοῦ», με μιὰ κοινὴ πανανθρώπινη πνοή, ποὺ κατὰ τὴν Τελετὴ Ἐναρξῆς καὶ Λήξεως τῶν Ὀλυμπιακῶν Ἀγῶνων ἐνώνει τὴν ἴδια στιγμὴ ὅλη τὴν ἀνθρωπότητα στους ἰδίους φθόγγους καὶ στὸ ἴδιο πνεῦμα.

Ὀμηρος : Ἕλληνας ἐπικός ποιητὴς τῆς «Ἰλιάδας» καὶ τῆς «Ὀδύσσειας». βλ. Ξενοφάνης.

Ὁξυλος : βλ. Περσέας.

Οράτιος : (65-8 π.Χ., Horace, Quintus Horatius Flaccus) Λατίνος ποιητὴς ποὺ στὴ II Ἐπιστολὴ τοῦ (1.55) ἀναγγέλλει: «Graecia capta ferum victorem cepit»: «Ἡ Ἑλλάδα καταληφθεῖσα, τὸ σιδερένιο κατακτητὴ τῆς υπέταξε».

Ὀργανικὴ ἢ φωνητικὴ μονωδία : βλ. Καταστάσεις.

Ὀρσιππος : βλ. Πλάτων.

Ὀσχοφόρια : βλ. Κάρνεια.

Ὀπές : οἱ τρύπες.

Πάγκαλος : ὁ ωραιότατος, ὁ τέλεια ωραῖος.

Παιδεύεσθαι πρὸς τὰς πολιτείας : βλ. Ἀριστοτέλης.

Παις ἀμφιθαλῆς : «παῖς ἀμφιθαλῆς», παιδί τοῦ οὐοίου ζοῦσαν καὶ οἱ δύο γονεῖς.

Παλαίστρα : ἡ κόρη τοῦ Ἑρμῆ ποὺ πέρασε τὰ χρόνια τῆς ἡβῆς τῆς στα δάση τῆς Ἀρκαδίας.

Παλαμάς Κωστής : (Πάτρα 13.1.1859 – Ἀθήνα 27.2.1943) Ἕλληνας ποιητὴς, ἓνας ἀπὸ τοὺς υπέρμαχους τῆς δημοτικῆς γλώσσας. Ἐγραψε τὸ Ὀλυμπιακὸ Ὑμνο. Τὸ 1897 διορίστηκε γραμματεὺς στὸ Πανεπιστήμιο, ὅπου καὶ παρέμεινε γιὰ σχεδὸν 30 χρόνια.

Πάλη : Κατὰ τὸν Πανσανία, ὁ Τισσαμένης ὁ Ἡλείος στὸν ἀγῶνα τοῦ με τὸν Ἱερόνυμο ἀπὸ τὴν Ἄνδρο, νίκησε στὸ δρόμο καὶ στὸ ἄλμα, ἐνῶ ὁ Ἱερόνυμος στὸ ἀκόντιο, στὸ δίσκο καὶ στὴν πάλη καὶ αὐτὸς στέφθηκε νικητῆς.

Παλιῆς φιλίεις : βλ. Ἰσοκράτης.

Παναθήγαια : βλ. Εὐαγόρας τῆς Σαλαμίνας Κύπρου.

Πανελλήνιοι Ἀγῶνες τῶν κοριτσιῶν : βλ. Ἡραία.

Πανηγυρικός : βλ. Ἰσοκράτης.

Παντακλῆς : βλ. Ἀθηναῖοι Ὀλυμπιονίκες.

Παραβίαση ἐκεχειρίας : βλ. Ἀποκλεισμός ἀπὸ τοὺς Ἀγῶνες.

Παρακμὴ : βλ. Σύλλας.

Παρθενία : βλ. Κόππα.

Πάριο Χρονικὸ : εἶναι μιὰ μεγάλῃ στήλῃ (πλάκα) ἀπὸ μάρμαρο τῆς Πάρου. Πάνω τῆς ἔχουν γραφτεῖ τὰ σπουδαιότερα γεγονότα ἀπὸ τὸ 1582-263 π.Χ. Τὸ Χρονικὸ αὐτὸ χαρακτήριζε στὰ μέσα τοῦ 3^{ου} π.Χ. αἰῶνα ἀπὸ κάποιον λόγιον καὶ εἶχε τοποθετηθεῖ βορειοανατολικά τῆς πόλης τῆς Πάρου.

Passy Frédéric : (Paris 1822 - Neuilly-Sur-Seine 1912) Γάλλος οικονομολόγος, εἰρηνιστῆς. Τὸ 1901 πήρε τὸ 1^ο Nobel Εἰρήνης. Ἐγραψε τὸ ἔργο: «L'Éducation de la Paix» (1889).

Πανσανίας : {ὁ παύων τὴν ἀνίαν}. (Μαγνησία 115-180 μ.Χ.) Ἕλληνας συγγραφεὺς τοῦ 2^{ου} μ.Χ. αἰῶνα. Ἐγραψε τὴν «Περιήγησιν τῆς Ἑλλάδος», ἔργο μεγάλης ἀξίας, ποὺ βοήθησε στὴ γνώσιν τῆς ἀρχαιότητος. βλ. Πάλη.

Πεισίροδος : βλ. Καλλιπάτειρα.

Πέλοπας : ὁ πρῶτος μονάρχης τῆς περιοχῆς τῆς Ὀλυμπίας, ἀναφέρει μιὰ παράδοση, ἔφθασε ἀπὸ τὴ Φρυγία καὶ ἔδωσε τὸ ὄνομά του στὸ 'νησί', ποὺ ἐγένετο ἡ Πέλοπος νῆσος, ἡ Πελοπόννησος, ποὺ ὡς τότε λεγόταν Ἀπία νῆσος. βλ. Ἡραία.

Πελοπίδας : (~410-364 π.Χ.) ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ τῶν Θηβαίων, στρατηγός. βλ. Μάχη τῶν Λεύκτρων.

Πελόπειον : το τέμενος του Πέλοπα ανακαινίζεται κατά τον 6^ο π.Χ. αιώνα. Η έδρα των Πρυτάνεων, το «Πρυτανείο», βρίσκεται στη γωνία της Άλτης. Σε ιδιαίτερο χώρο στεγαζόταν η «Ιερή Εστία» με το άσβεστο πυρ. Στα νοτιοανατολικά του Ναού της Ἴρας υπήρχε ο «Μεγάλος Βωμός του Διός». Με την πάροδο του χρόνου είχε αυξηθεί σε λοφίσκο από την τέφρα των θυσιών και της Εστίας του Πρυτανείου.

Πελοπόννησος : η Πέλοπος 'νήσος', που πριν τον Πέλοπα λεγόταν Απία νήσος. βλ. Πέλοπας.

Πέλει : γίνονται.

Πένταθλο : η Μυθολογία αναφέρει ότι το πένταθλο το εφεύρε ο Ιάσων. Ο Φιλόστρατος μάς διηγείται για την καταγωγή του πεντάθλου: τον καιρό που έκανε το ταξίδι της η Αργώ, ο Τελαμών ήταν άριστος στο ακόντιο, τα δύο δε παιδιά του Βορέου, ο Ζήτης και ο Κάλαις, ήταν άριστα στο δρόμο και στο άλμα. Ο Πηλέας ήταν δεύτερος και στα τέσσερα αυτά, αλλά τους νικούσε όλους στην πάλη. Όταν, λοιπόν, ο Ιάσων έπρεπε να τους βραβεύσει, για να ευνοήσει το φίλο του Πηλέα, αφού ένωσε τα πέντε αγωνίσματα δημιούργησε το νέο αγώνισμα, το «Πένταθλο», κι έτσι έδωσε τη νίκη στον Πηλέα.

Πεντετηρική γιορτή : γινόταν μετά τη συμπλήρωση των τεσσάρων χρόνων από τους Ολυμπιακούς Αγώνες.

Περί ιππικής : βλ. Ξενοφών.

Περίανδρος της Κορίνθου : βλ. Δημάρατος, βασιλιάς της Σπάρτης.

Περίζωμα : βλ. Πλάτων.

Περισφίγγειν : τέχνασμα της πάλης, το σφίξιμο του αντιπάλου γερά με τα δύο χέρια.

Περικλής : (495-429 π.Χ.) Αθηναίος δημοκράτης πολιτικός. Η διακυβέρνηση του αθηναϊκού κράτους από τον Περικλή έμεινε στην Ιστορία ως «ό χρυσοῦς αἰὼν τοῦ Περικλέους».

Περσέας : κατά τη διάρκεια αγώνων δισκοβολίας ο Περσέας σκότωσε με το δίσκο του κατά λάθος τον παππού του Ακρίσιο. Ο δε γενάρχης της Ἡλιδας Ὁξύλος, λέγεται ότι εγκατέλειψε την πατρίδα του όταν στην άσκηση του δίσκου σκότωσε τον αδελφό του Θέρμιο.

Περσεφόνη : βλ. Χρυσελεφάντινη τράπεζα.

Πηλέας : ο διαλεκτός των θεών, γέννησε τον Αχιλλέα και τον παρέδωσε στον Κένταυρο Χείρωνα, για να τον αναθρέψει με την υποδειγματική αγωγή που δίνουν οι αριστοκρατικές οικογένειες στα παιδιά τους. Ο Κένταυρος Χείρωνας είναι μια μορφή σοφού, γυμναστή, γιατρού και μουσικού, που έθρεψε και άσκησε έξοχα το νεαρό Αχιλλέα, για να γίνει άφοβος, τέλειος και ευγενικός πολεμιστής. βλ. Πένταθλο.

Πίνδαρος : (Κυνός Κεφαλαί Βοιωτίας 522π.Χ. - Αργος 446π.Χ.) Θηβαίος χορικός ποιητής που υπερασπίζεται την ποιητική του παραγωγή. Το ποίημα, λέει, ταξιδεύει παντού και μένει αιώνιο. βλ. Θέμιτες.

Πίσα : περιοχή μεταξύ της Ἡλιδας και της Αρκαδίας.

Πισάτες : βλ. Δαμοφών.

Πλάτων : (427-347 π.Χ.) Έλληνας φιλόσοφος. Στους «Νόμους» του απασχολήθηκε με το αγώνισμα του δρόμου θεωρητικά, μέσα στα πλαίσια της άσκησης και της ανατροφής των πολιτών. Ο δε Φιλόστρατος απασχολήθηκε στον «Γυμναστικό» του με το αγώνισμα του δρόμου από την άποψη της τεχνικής του αγωνίσματος. Οι δρομείς έτρεχαν πάντοτε με γυμνά πόδια. Στα παλαιότερα χρόνια φορούσαν ένα «περίζωμα», μια ποδιά που αργότερα καταργήθηκε. Ο πρώτος που αγωνίστηκε γυμνός, αφού το πέταξε, ήταν ο Μεγαρέας Ὅρσιπος, νικητής στη 15^η Ολυμπιάδα, 720 π.Χ.

Πλέθρον : μονάς μήκους = 100πόδια, ή επιφανείας = 10.000 τετραγωνικά πόδια.

Πλούταρχος : (Χαιρώνεια ~50μ.Χ.- ~125 μ.Χ.) Έλληνας συγγραφέας. Μιλάει με θαυμασμό για το επίπεδο του γυναικείου αθλητισμού της Σπάρτης. Για την εποχή και για τον αρχαίο ελληνικό χώρο, αλλά και αργότερα κάτω από τη ρωμαϊκή κυριαρχία, τούτο αποτελούσε αξιοθαύμαστο φαινόμενο. Έξοχα μπρούτζινα ειδώλια του λακωνικού εργαστηρίου των αρχαϊκών χρόνων στο πρώτο μισό του 6^{ου} π.Χ. αιώνα, εικονίζουν τις νέες Λάκαινες να

τρέχουν ανασηκόνοντας με το ένα χέρι τον πολύ κοντό χιτώνα τους. Μας πληροφορεί, ακόμη, για τη συγκλονιστική 76^η Ολυμπιάδα, 476 π.Χ., όταν οι χιλιάδες Έλληνες αντίκρισαν να μπαίνει στην Άλτη ο Θεμιστοκλής, τα πλήθη επευφημούσαν το νικητή του «ἀγῶνα ὑπὲρ πάντων», τον Θεμιστοκλή. βλ. Καταστάσεις.

Πλούτωνας : βλ. Χρυσελεφάντινη τράπεζα.

Πόδι : μονάς μέτρησης = 30,81εκ.

Ποικίλη Στοά : βλ. Στοά της Ηχούς.

Πολισμάτων : των συνόλων των οικοδομών μιας πόλεως.

Πολυζάλος : τύραννος της Γέλας.

Πολύκλειτος : Έλληνας (Άργος ή Σικιόνα) γλύπτης και αρχιτέκτονας του 5^{ου} π.Χ. αιώνα. Άλλο έργο του Πολύκλειτου, ο «Διαδούμενος», συμπληρώνει την εικόνα που σχηματίζουμε με τον «Δορυφόρο». Ο «Διαδούμενος» εικονίζει τον αθλητή τη στιγμή που δένει την ταινία στο κεφάλι του. Την παράδοση του Πολυκλείτου θα συνεχίσει ανανεωμένα μέσα στον 4^ο π.Χ. αιώνα ο Σικυώνιος Λύσιππος με τον «Αποξυόμενό» του, τον αθλητή που καθαρίζει το κορμί του από το τη σκόνη και τον ιδρώτα του αγώνα. Αντίγραφο του «Διαδούμενου» έφτιαξε για το Μουσείο της Λωζάνης ο γλύπτης Πραξιτέλης Θανουλινός, για να κοσμήει την είσοδο του Ολυμπιακού Μουσείου της Λωζάνης.

Πους : πόδι, μονάς μέτρησης = 30,81εκ.

Πρυτάνεις : οι 50 βουλευτές της ίδιας φυλής, που προΐστανται στην Αθηναϊκή Βουλή για το ένα δέκατο του έτους.

Πυρήθοος : φίλος του Θησέα και βασιλιάς των Λαπήθων. Κατά το γάμο του με την Ιπποδάμεια οι Λάπηθες εξόντωσαν τους Κένταυρους, τα πρωτόγονα τερατώδη πλάσματα των βουνών της Θεσσαλίας, που τους είχαν επιτεθεί.

Πώλους : τα πουλάρια, τα ζώα της οικογένειας των ίπων μικρής ηλικίας.

Σακάδας : βλ. Καταστάσεις.

Σαμάρας : (1861-1917) Έλληνας συνθέτης. Μελοποίησε τον Ολυμπιακό Ύμνο που έγραψε ο Κωστής Παλαμάς για την αναβίωση των Ολυμπιακών Αγώνων.

Σάρισες : τα μακριά δόρατα των Περσών.

Σιμωνίδης : (~556-467 π.Χ.) Έλληνας λυρικός ποιητής.

Σμύρνη : βλ. Αίτνα της Σικελίας.

Σόλος : είδος σιδερένιου δίσκου για τις ρίψεις του αγωνίσματος του δίσκου.

Σούττος Παναγιώτης : (1826-1868) Έλληνας ποιητής. Στο ποίημά του «Νεκρικοί Διάλογοι», που εκδίδεται στο Ναύπλιο, την πρώτη πρωτεύουσα του ελληνικού κράτους, κάνει ήδη λόγο από το 1833 για την αναβίωση των Ολυμπιάδων.

Σπαράγματα : τα τεμάχια.

Σπάρτη : βλ. Καταστάσεις.

Σπονδαύλης : βλ. Θεγκόλος.

Σπονδοφόροι : μετέφεραν το μήνυμα της Εκεχειρίας ώστε να πρυτανεύσει ό,τι είναι καλό και ευγενικό στην ανθρώπινη φύση.

Στάδιο : απόσταση δρόμου 600 ποδών ή 6 πλέθρων = 184,87μ.

Σταδιόδρομοι : δρομείς του δρόμου του σταδίου, απόστασης 600 ποδών.

Στατήρας : μονάδα βάρους ίση με 100 χιλιόγραμμα.

Σταφυλοδρόμος : βλ. Κάρνεια.

Στεγανόμος : βλ. Θεγκόλος.

Στλεγγίδες : χάλκινες μακρόστενες πλάκες σε φυλλοειδή απόληξη με λαβή. Οι αθλητές καθάρizαν το σώμα τους αποξύνοντας τη σκόνη και τον ιδρώτα μετά την προπόνηση. Ο Θουκυδίδης μάς πληροφορεί για δύο μεθόδους, που οι Σπαρτιάτες εφάρμοσαν στην άσκηση των αθλητών: την ολοκληρωτική γυμνότητα και την επάλειψή τους με λάδι.

Στοά Επταήχου : βλ. Στοά της Ηχούς.

Στοά Ποικίλη : βλ. Στοά της Ηχούς.

Στοά της Ηχούς : ή Στοά Επταήχου, ονομαζόταν έτσι γιατί μέσα σ' αυτήν επαναλαμβανόταν ο ήχος επτά φορές. Η Στοά χώρισε οριστικά το Ιερό από το Στάδιο. Λεγόταν και Ποικίλη, από τις ποικίλες τοιχογραφίες που κοσμούσαν το εσωτερικό της. Περιελάμβανε δύο κιονοστοιχίες.

Στόμης : βλ. Αθηναίοι Ολυμπιονίκες.

Στράβωνας : (58 π.Χ.--25 μ.Χ.) Έλληνας γεωγράφος. βλ. Δαμοφών.

Στράτων ο Αλεξανδρεύς : βλ. Αριστέας Μαιάνδριος.

Στρόφια ή μειλίχες : βλ. Μειλίχες.

Σύλοβάτης : η βάση στύλου, το υπόβαθρο.

Σύλλας : (138-78 π.Χ.) Ρωμαίος στρατηγός και πολιτικός. Μετέφερε τα «Ολύμπια» στη Ρώμη και οργάνωσε εκεί την 175^η Ολυμπιάδα, 80 π.Χ. Από τότε η Ολυμπία θα περιπέσει σε παρακμή μέχρι το 31 π.Χ. και θα αναλάβει πάλι στην εποχή του Αυγούστου.

Συμβούλιο των δεκαέξι σεβασμίων γυναικών : βλ. Ηραία.

Συνείδηση της κοινότητας ενός λαού : βλ. Έλληνες.

Συνωρίς πάλων : το ζεύγος ίππων συζευγμένων στο ίδιο όχημα.

Συρακούσιοι : βλ. Έλληνες.

Συρακούσες : βλ. Αίτνα της Σικελίας.

Σφαίραι : βλ. Μειλίχες.

Σωκράτης : (470-399 π.Χ.) Έλληνας φιλόσοφος. βλ. Ευριπίδης. βλ. Ξενοφάνης.

Ταφικοί αγώνες : βλ. Ευαγόρας της Σαλαμίνας Κύπρου. βλ. Ησιόδος.

Τελαμών : βλ. Πένταθλο.

Τέμενος του Πέλοπα : βλ. Πελόπειον.

Τέρπανδρος : βλ. Καταστάσεις.

Τέφρα των θυσιών : βλ. Πελόπειον.

Τίγρης : βλ. Ευαγόρας της Σαλαμίνας Κύπρου.

Τιμασίθεος ο Κροτωνιάτης : παλαιστής που έγινε διάσημος στην Ολυμπία. Νίκησε τον Μίλωνα την έβδομη φορά της καθόδου του Μίλωνα στην 67^η Ολυμπιάδα, 512 π.Χ.

Τιμωρία Ελλανοδικών : βλ. Θεσμός των Ελλανοδικών.

Τόμια : τα γεννητικά όργανα αγριόχοιρου, του κάπρου που θυσίαζαν.

Τραχηλίζειν : τέχνασμα της πάλης, η λαβή από τον τράχηλο.

Τρικούπης Χαρίλαος : (1832-1896) πρωθυπουργός της Ελλάδας. Αποσύρθηκε από την πολιτική μετά την εκλογική του ήττα το Δεκέμβριο του 1895. Ταξίδεψε στη Γαλλία, όπου και πέθανε στις Κάνες στις 30 Μαρτίου 1896 (κατά το νέο, Γρηγοριανό Ημερολόγιο: 11.4.1896).

Τυρταίος και Αλκμάνας : ποιητές που δημιούργησαν έργα για τη Σπάρτη.

Τυρταίος : Έλληνας λυρικός ποιητής, που ύμνησε τη Σπάρτη και το κουράγιο των στρατιωτών της κατά το 2^ο Μεσοσηνακό πόλεμο. Έζησε στην Αττική τον 7^ο π.Χ. αιώνα. βλ. Καταστάσεις.

Υγεία : βλ. Χρυσελεφάντινη τράπεζα.

Υδραγωγείο : βλ. Ηρώδης ο Αττικός. βλ. Ιέρεια.

Υδριαφόροι : οι φέροντες τις υδρίες.

Υπάλληλοι : βλ. Θεηκόλος.

Υποσπονδοχρησταί : βλ. Θεηκόλος.

Ύσπληγξ : της ύσπληγγος: η ύσπληγγα, ύσπληγα: μηχανισμός εκκίνησης αγώνων δρόμου. βλ. Βαλβίδες.

Φειδίας : φημισμένος Έλληνας γλύπτης του 5^{ου} π.Χ. αιώνα. Επόπτης όλων των αρχιτεκτονικών και καλλιτεχνικών εργασιών στην Ακρόπολη των Αθηνών. Τα εξωτερικά αγάλματα είχαν δημιουργηθεί υπό τη διεύθυνσή του και το υπερμέγεθες άγαλμα της Αθηνάς μέσα στον Παρθενώνα ήταν έργο του. Η ανάθεση κατασκευής μεγάλων καλλιτεχνημάτων γινόταν ύστερα από καλλιτεχνικό διαγωνισμό, όπου συναγωνίζονταν κορυφαίοι τεχνίτες από διαφορετικές περιοχές του ελληνικού κόσμου. Σε διαγωνισμό ο Φειδίας έδειξε τις

μοναδικές του ικανότητες, υπολογίζοντας την οπτική παραμόρφωση που θα είχε το πρόσωπο της Αθηνάς, όταν θα στηνόταν πάνω σε μια πολύ υψηλή βάση. Έτσι, το κατασκεύασε με αλλοιωμένες αναλογίες κερδίζοντας το θαυμασμό των κριτών και τη νίκη. Ο Ικτίνος και ο Καλλικράτης υπήρξαν αρχιτέκτονες, συνεργάτες του Φειδία στην ανακατασκευή της Ακρόπολης μετά τους Περσικούς Πολέμους. Ο Ικτίνος κατασκεύασε γύρω στο 430 π.Χ. και το ναό του Επικούρου Απόλλωνα στις Βάσσεις. Ο Καλλικράτης έκανε κυρίως την επίβλεψη των αρχιτεκτονικών εργασιών.

Φειδώλα : τα παιδιά του Φειδώλα ως ιδιοκτήτες αλόγων κέρδισαν στον αγώνα κέλης.

Φειδώλας ο Κορίνθιος : βλ. Κίμωνας του Στησιχόρου.

Φειδωνας τύραννος Αργούς : βλ. Δαμοφών.

Φερνίκη : κόρη του Διαγόρα του Ρόδιου. Είχε γιο τον Ευκλέα και η αδελφή της Καλλιπάτειρα τον Πεισίροδο. βλ. Καλλιπάτειρα.

Φιλιππείο : ο Φίλιππος Β΄ και ο Μέγας Αλέξανδρος στήνουν το οικογενειακό τους μνημείο μέσα στον ιερό χώρο. Μετά τη μάχη της Χαιρώνειας το 338 π.Χ., οι διάδοχοι του Μ. Αλεξάνδρου ενίσχυσαν τη θέση τους με χορηγίες και αναθήματα στο Ιερό.

Φίλιππος Β΄ : (382-336 π.Χ.) βασιλιάς της Μακεδονίας, πατέρας του Μ. Αλεξάνδρου.

Φιλιππούπολη της Θράκης : βλ. Αίτνα της Σικελίας.

Φιλόστρατος : Φλάβιος Φιλόστρατος, συγγραφέας του «Γυμναστικού» γύρω στο 170 μ.Χ. βλ. Πένταθλο και Πλάτων.

Φλέγοντας Τραλλιανός : διάσημος παλαιστής, «οὐδέποτε ἔπεσε».

Φοίνικες : η υπερεθνική ατμόσφαιρα και η διεθνοποίηση των Ολυμπιακών Αγώνων γενικεύεται το 2^ο μ.Χ. αιώνα, όταν οι αυτοκράτορες Σεβήροι δίνουν το δικαίωμα του Ρωμαίου πολίτη σ' όλους τους κατοίκους της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. Από τότε αναδεικνύονται Ολυμπιονίκες Αιγύπτιοι, Λύκιοι, Λυδοί, Φοίνικες και άλλοι.

Φοίνιξ : βλ. Κόππα.

Φρύωνων : βλ. Αθηναίοι Ολυμπιονίκες.

Φύλαρχος : για να δείξει τη μυθική δύναμη του Μίλωνα ο συγγραφέας Φύλαρχος διηγείται ένα επεισόδιο, που έγινε στην Ολυμπία και το οποίο μας παρουσιάζεται σε ένα ποίημα, που του έγραψε και του αφιέρωσε ο ποιητής Δωριεύς.

Φυλλοβολία : ο κόσμος έραине τους νικητές με φύλλα και άνθη καθώς προχωρούσαν προς το ναό του Δία για την επίσημη στέψη.

Φωκιανός Ιωάννης : (1845-1896) ο πιο γνωστός Έλληνας γυμναστής στα τέλη του 19^{ου} αιώνα, ιδρυτής του Πανελληνίου Γυμναστικού Συλλόγου (1891). Ο Baron de Coubertin τον είχε προσκαλέσει στο Διεθνές Αθλητικό Συνέδριο στο Παρίσι. Ο Φωκιανός ζήτησε από τον Δημήτριο Βικέλα να εκπροσωπήσει τον Πανελλήνιο Γυμναστικό Σύλλογο.

Χρυσελεφάντινη τράπεζα : υπήρχε μέσα στο ναό του Δία στην Ολυμπία και ήταν φιλοτεχνημένη από τον γλύπτη Κολώτη. Στις τρεις πλευρές της τράπεζας υπήρχαν ανάγλυφοι θεοί. Στην πρόσοψη: Ήρα, Δίας, Ερμής, Απόλλων, Άρτεμη και στις πλευρές: Ασκληπιός, Υγεία, Πλούτωνας, Διόνυσος, Περσεφόνη και οι Νύμφες. Στο πίσω μέρος απεικονίζεται η «διάθεσις», η σειρά δηλαδή των Ολυμπιακών αγωνισμάτων.

Ψαμμίτης : ο ψαμμόλιθος, πέτρωμα από συσσωματωμένους κόκκους άμμου.